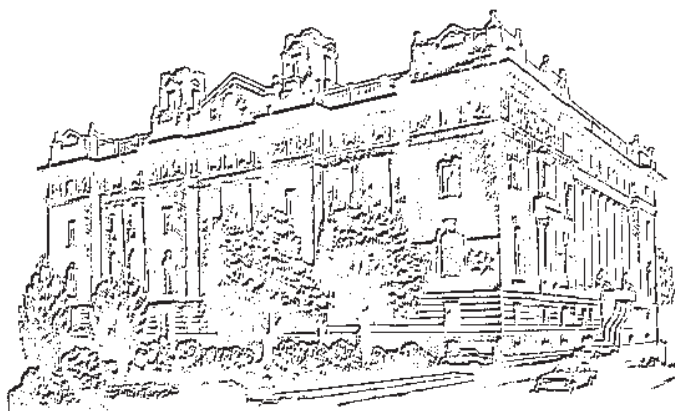

MAGYAR NEMZETI BANK

A BANKRENDSZER JÖVŐJE

(egy kérdőíves felmérés alapján)

Budapest, 2000. május

A BANKRENDSZER JÖVŐJE
(egy kérdőíves felmérés alapján)

Budapest, 2000. május

Készült a Magyar Nemzeti Bank Bankfőosztályán

Szerző:

ZSÁMBOKI BALÁZS

Kiadja a Magyar Nemzeti Bank Titkársága
1850 Budapest V., Szabadság tér 8-9.
Telefax: 302-3601
A kiadásért felel: Dr. Kajdi József
Telefon: 269-0736
Terjesztés: Molnár Miklós
Telefon: 312-4484

A nyomdába adás ideje: 2000. május

TARTALOM

BEVEZETŐ	5
A FELMÉRÉS ÉRTÉKELÉSE	6
A bankrendszer fejlődési lehetőségei középtávon	6
A fejlődés makrogazdasági tényezői	8
A piac mérete, piaci szereplők	9
A piaci szereplők várható fejlődése	11
A külföldiek szerepe a magyar bankrendszerben	13
A koncentráció alakulása	14
Az állam szerepe a bankrendszerben	15
Fogyasztói kereslet, termékkínálat	18
Vállalati külső finanszírozási formák változása	21
Az ügyfelek preferenciái	22
Mérlegszerkezet	24
A bankrendszer mérlegének denominációs összetétele	27
Jövedelmezőség	27
Kamatkülönbözet és jövedelmezőség	29
A hitelezési veszteségek okai	31
Az orosz pénzügyi válság hatása	32
Banki teljesítménymutatók, sikertényezők	33
Banküzem, emberi erőforrás-menedzsment	34
Az információtechnológia szerepe	34
Munkaerő-gazdálkodás	35
TANULSÁGOK	37
FÜGGELÉK	41

BEVEZETŐ

A Magyar Nemzeti Bank Bankfőosztálya 1997 őszén egy kérdőív segítségével felmérte a magyar bankrendszer közép-távú fejlődési lehetőségeit és a hazai banki szakemberek jövőre vonatkozó várakozásait. A kérdőív a bankrendszert érintő témák széles körét fogta át. A felmérés magába foglalta mind a gazdasági környezetre, mind a bankpiac fejlődésére és az egyes piaci szereplők növekedési lehetőségeire vonatkozó előrejelzéseket. Emellett nagy hangsúlyt helyezett a fogyasztói kereslet és a termékkínálat várható változására, valamint a bankrendszer jövedelmezőségének alakulására is. A kérdőívek összesítése alapján elkészített tanulmány a szélesebb szakmai közvéleményhez is eljutott, egyrészt a Magyar Nemzeti Bank önálló kiadványa formájában, másrészt szakmai folyóiratokon keresztül, melyek részletesen ismertették az elemzés legfontosabb megállapításait, tanulságait.

Az elmúlt két évben jelentős strukturális és minőségi változáson ment át a magyar bankrendszer és összességében sikeresen állta az orosz pénzügyi válság negatív következményeit is. Az MNB Bankfőosztálya úgy ítélte meg, hogy a megváltozott nemzetközi gazdasági környezet, valamint az átalakuló magyar bankpiac szükségessé teszi a felmérés megismétlését. A kérdőívek kiküldésére 1999 végén került sor. A kérdőívet 37 hitelintézet küldte vissza, melyek összességében a magyar bankrendszer közel 90%-át fedik le. A válaszadó intézmények méret és tulajdonos szerinti csoportosítását a függelék tartalmazza.

A tanulmány szerkezetében követi a két évvel ezelőtti elemzést. Az első részben témakörönként összefoglalja az adatok összesítéséből származó eredményeket, míg a második rész általánosabb kitekintést ad, a főbb vitapontokat és a további elemzést érdemlő kérdéseket tartalmazza.

A FELMÉRÉS ÉRTÉKELÉSE

A bankrendszer fejlődési lehetőségei középtávon

A kérdőívre adott válaszok összesítése alapján megállapítható, hogy a bankrendszer középtávú fejlődési lehetőségeit illetően szinte alig változott a szakemberek véleménye az elmúlt két évben. Bár a magyar pénzügyi szektor időközben átesett egy jelentős megrázkódtatásokkal járó külső sokkon, az orosz pénzügyi válságon, a szakértők szerint a hazai bankok jelenlegi kilátásai sok szempontból hasonlóak a két évvel ezelőtti állapothoz.

A válaszadók jelenleg is úgy vélik, hogy a magyar bankrendszer fejlődési lehetőségeit elsősorban a makrogazdasági környezet változása és a piaci szereplők közötti verseny további éleződése fogja meghatározni a következő 3–5 évben.

(Lásd 1. táblázat.) Új elemként került a felmérésbe a bankfúziók és -felvásárlások következményeit vizsgáló kérdés, és a válaszok alapján úgy tűnik, hogy komoly változásokat várnak a bankárok a nemzetközi szinten egyre nagyobb méreteket öltő M&A tevékenységtől és ennek magyarországi kihatásától. A külföldi anyabankok közötti együttműködés különböző formái, illetve a bankfúziók nyilvánvalóan nem fogják érintetlenül hagyni a magyar leányvállalatokat sem.

A korábbi felméréshez hasonlóan a további sorrend a monetáris politika, az EU-integráció és jogharmonizáció, a technológiai fejlődés és a nem banki pénzügyi közvetítés növekedése. Érdekes, hogy a nagybankok korántsem tulajdonítanak olyan nagy szerepet a monetáris politikának és az EU-integrációnak, mint a közepes és

1. táblázat

A bankrendszer fejlődését befolyásoló legfontosabb tényezők

	Összesített sorrend	Nagybank	Középbank	Kisbank
Makrogazdasági környezet	1	2	2	1
Jelenlegi piaci szereplők közti verseny éleződése	2	1	1	2
Bankfúziók-, felvásárlások	3	5	3	4
Monetáris politika	4	8	4	3
EU-integráció, jogharmonizáció	5	9	5	5
Technológiai fejlődés	6	3	7	7
Nem banki pü-i közvetítés növekedése	7	6	12	6
Költséghatékonyság javulása	8	4	9	8
Új termékek bevezetése	9	7	6	10
Fogyasztói kereslet változása	10	10	8	9
Portfólió minőségének változása	11	12	13	12
Külföldi pü-i intézmények határokon átnyúló szolgáltatásai	12	11	11	13
Új bankok, bankfiókok alapítása	13	13	10	14
Euró bevezetése	14	14	14	11

kisbankok, de ez két éve is így volt. A jegybanki politikával kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy természetesen erősen hathat a pénzügyi szférára egy-egy monetáris politikai lépés, azonban az elmúlt évek tapasztalata azt mutatta, hogy az MNB mindvégig tartózkodott az erőteljes piaci beavatkozásoktól: a kamatcsökkentésben inkább piackövető magatartást tanúsított, és az árfolyam-politikában is a kiszámíthatóságra törekedett. Bár a monetáris politikai irányelvek alapján a jegybank a közeljövőben sem tervez jelentős változtatásokat ezen a téren, összességében mégis komoly befolyásoló tényezőnek tekintik a bankok a monetáris politikát.

Az EU-jogharmonizáció még előkelőbb helyezését elsősorban az akadályozta, hogy a nagybankok meglehetősen hátra sorolták ezt a tényezőt. Mindez azért meglepő, mert a Hitelintézeti törvény (Hpt.) és az Értékpapírtörvény (Épt.), valamint a kapcsolódó jogszabályok átfogó módosítása és az EU-szabványokhoz való igazítása jelenleg is folyamatban van, aminek fontos lépése lesz a kereskedési könyvi szabályok bevezetése, továbbá a konszolidált alapú felügyelet megvalósítása. Mindkét változás várhatóan érzékenyen fogja érinteni a nagybankokat. Az EU jogharmonizációnak talán azért nem tulajdonítanak olyan nagy fontosságot a nagybankok, mivel a Hpt. legutóbbi módosításakor és a fióktörvény életbe lépésekor megfogalmazott aggodalmak alaptalanak bizonyultak, ugyanis ezeknek mindmáig nem volt érzékelhető hatásuk a magyar bankrendszerre. Ennek leginkább az volt az oka, hogy a fióktörvény jelenlegi formájában még nem EU-konform, ugyanis a fiókok számára is ún. dotációs-tőkekövetelményt ír elő, vagyis prudenciális szempontból a leányintézményekkel azonos módon kezeli a fiókokat. Ez a helyzet a csatlakozásig várhatóan nem is fog változni, akkorra azonban Magyarországnak jogharmonizációs köteles-

sége megszüntetni a jelenleg még érvényes piacvédő előírásokat.

A nagybankok a technológiai fejlődéstől többet várnak a következő néhány évben, mint versenytársaik. Mint a korábbi felmérésben már említettük, a technológiai fejlődés az értékesítési csatornák kiszélesítésével és a szolgáltatások minőségének javításával számos új ügyfél megnyerését teszi lehetővé, továbbá elősegíti a belső adatfeldolgozást, a kockázatkezelést és a vezetői információs rendszerek hatékonyabb működését. Több nagybank is évek óta jelentős összegeket áldoz a technológiai korszerűsítésre, és várhatóan a következő néhány évben is újabb milliárdokat szánnak majd erre a célra.

A technológiai fejlődés a költséghatékonyságra is pozitív hatással lehet, ezért is sorolhatták ezt a tényezőt előbbre a nagybankok a többi intézményhez képest. A költséghatékonyság javulása azonban a közepes és kisbankok szerint is fontosabb tényező lesz, mint két éve volt, amikor még az utolsó előtti helyre tették ezt a tényezőt. A korábbi pesszimista várakozásokat az elmúlt két év tapasztalatai is alátámasztották, ugyanis a költséghatékonyság folyamatos romlása volt megfigyelhető Magyarországon, és ma már a bankrendszer jövedelmezősége – részben más okok miatt is – annyira lecsökkent, hogy elkerülhetetlen a költséggazdálkodás szigorítása. Ezt segíti az is, hogy a bankok már jórészt maguk mögött tudják a költséges információtechnológiai fejlesztéseket vagy egy-két éven belül túllesznek rajta.

A nem banki pénzügyi közvetítők is elsősorban a nagybankok számára jelentenek majd kihívást, főként a lakossági megtakarításokért folytatott versenyben, ugyanis a lakossággal legszorosabb kapcsolatban lévő nagybanki kör mellett egyre több, nem banki intézmény lép be a piacra. Bár az orosz pénzügyi válság átmenetileg visszavetette a befektetési alapok és a befektetési társaságok korábbi dinamikus

fejlődését, és a lakosság ismét a bankok felé fordult, a válság elmúltával a nem banki intézmények ismét erőre kaptak. Ehhez a folyamathoz járul még a nyugdíjrendszer változásával életre hívott pénztárak erőteljes növekedése is. A legjelentősebb piaci szereplők többnyire jelenleg is banki tulajdonban vannak, és az univerzalitás kiszélesedésével ezen intézmények egy része minden bizonnyal integrálódni fog az anyabankba. Érdekes, hogy a nem banki pénzügyi intézményekről a középbankok egészen másként vélekednek, és a bankrendszer fejlődését befolyásoló tényezők között az utolsó helyek egyikére tették.

A fogyasztói kereslet nem fog jelentősen változni a bankok várakozása szerint, mint ahogy a portfólió minősége sem. Ez utóbbi az orosz válság elmúltával és a makrogazdasági környezet javulásával együtt várhatóan pozitív irányba fog változni, ugyanakkor a javulást ellensúlyozhatja, hogy a bankok kénytelenek lesznek az egyre kockázatosabb ügyfelek felé fordulni, amennyiben növelni akarják hitelezési aktivitásukat. A két hatás eredőjeként egy lassú, de folyamatos javulás valószínűsíthető, amennyiben nem rázza meg újabb sokk a magyar pénzügyi rendszert.

A külföldi pénzügyi intézmények határokön átnyúló szolgáltatásai nem fognak jelentős versenyt támasztani a bankok számára a következő néhány évben, legalábbis a válaszadók várakozása szerint. Ez a tényező a korábbi felmérésben még az előkelő 5. helyen szerepelt, mostanra azonban visszacsúszott a 12. helyre. Ennek legfőbb oka, hogy a korábbi várakozásokhoz képest lassabban bomlanak le a piacvédő szabályozások, értve ezalatt mind a devizajogszabályokat, mind a felügyeleti, prudenciális megkötéseket.

Új bankok, bankfiókok alapítása már érdemben nem fogja befolyásolni a magyar piacot, hanem, mint már korábban említettük, a jelenleg is itt működő intézmények közötti élesedő verseny fogja el-

dönteni, ki marad talpon. Ugyanúgy az euró bevezetése sem fog már érdemben hatni a bankrendszerre. Mind az euró övezet államaiban, mind hazánkban zökkenőmentesen ment végbe az átállás, ugyanakkor Magyarország EMU-hoz való csatlakozása – ami valószínűleg komolyabb következményekkel jár majd – már kívül esik a felmérni kívánt időhorizonton.

A fejlődés makrogazdasági tényezői

A bankrendszer fejlődését – mint az előző kérdésre adott válaszokból is láthattuk – elsősorban a makrogazdasági környezet átalakulása fogja meghatározni a következő 3–5 évben, azonban az egyes makrogazdasági paraméterek különbözőképpen fognak változni, s így eltérő mértékben fogják segíteni vagy visszahúzni a bankokat. Bár az előre megadott tényezők mindegyikétől pozitív hatást várnak a szakértők, a válaszadók szerint egyértelműen a GDP növekedése fog leginkább hozzájárulni a magyar bankszektor fejlődéséhez. (Lásd 1. ábra.) A GDP növekedés mind a vállalatok, mind a lakosság jövedelmi helyzetét, s így egyben hitelképességét is javítja.

A korábbi felméréshez hasonlóan idén is a beruházások növekedése került a második helyre, azonban harmadik helyre felzárkózott a lakossági fogyasztás bővülése. Bár az elmúlt évben a beruházások dinamizmusa megtört, ez jórészt egyedi okokkal magyarázható, és főként az állami beruházások visszafogásának következménye volt. A következő években azonban ehhez hasonló megtorpanás nem várható, és a lakásépítések számának emelkedése is újabb lökést adhat a beruházások növekedésének és ezzel együtt a banki hitelexpanzióknak. A lakossági fogyasztás bővülését már az elmúlt évben is követte a fogyasztási hitelek gyors ütemű növekedése, ráadásul úgy, hogy a lakossági hitelkamatok még mindig több mint 10 százalékponttal meghaladták az inflá-

ciós rátát. A kamatkülönbség várható csökkenése, valamint a lakosság jövedelmi helyzetének javulása egyaránt a fogyasztási hitelpiac dinamikus expanzióját vetíti előre a következő 3–5 évben.

A monetáris politika pozitív hatása elsősorban a kiszámíthatóság, hitelesség és stabilitás hármásával jellemezhető, melyre a bankok középtávon is számítanak. Ebben a tekintetben nem változott a szakértők véleménye a korábbi felméréshez képest. Ugyanígy az árfolyam-politika és az infláció csökkenésének hatásait is szinte teljesen ugyanúgy ítélik meg, mint 1998-ban. Bár az infláció tartósan csökkenő trendje, ha kisebb ütemben is, de várhatóan fennmarad, és ezzel segíti a gazdasági szereplők jövőre vonatkozó várakozásainak stabilizálódását és a stratégiai tervezést, ugyanakkor a bankok jövedelmezőségét általában negatívan befolyásolja.

A bankok ugyanakkor kevésbé optimisták a megtakarítások alakulását illetően, mint két évvel ezelőtt. Ennek egyik oka az, hogy a lakosság jövőre vonatkozó pozitívabb várakozásai csökkenthetik a megtakarítási hajlandóságot, és sok középosztálybeli család várhatóan most fogja pótolni az elmúlt években elhalasztott fogyasztását. Ezt segíti a kormányzati politika is, amely deklaráltan a középosztály anyagi helyzetének javítását tekinti egyik legfontosabb feladatának. Meg kell jegyeznünk azonban azt is, hogy továbbra is van a magyar társadalomban egy széles réteg, amely sem jelenleg, sem a közeli jövőben nem lesz képes megtakarításra, és ez a helyzet csak fokozatosan, akár több évtized alatt szüntethető meg, amikor a gazdasági fejlődés pozitív hatásai egyre szélesebb rétegekhez fognak elérni. A másik ok, ami a megtakarítások bankrendszerre gyakorolt pozitív hatását mérsékli a nem banki közvetítők által támasztott növekvő verseny, amelyről korábban már tettünk említést.

1. ábra

A bankrendszer fejlődését befolyásoló legfontosabb makrogazdasági tényezők

(-5 = jelentősen akadályozza, 0 = nem lesz hatással, 5 = jelentősen segíti)

A bankok és vállalatok privatizációjától immár csak enyhe pozitív hatást remélnék a válaszadók, ami nem meglepő, hiszen ezen a folyamaton már szinte teljesen túlvan a magyar gazdaság. Ugyanakkor egy jelentős intézmény, a Postabank néhány éven belül várható privatizációja még hozhat átrendeződést a hazai bankpiacon.

A költségvetési politika és a nyugdíjrendszer változása a szakértők szerint minimális pozitív hatással jár majd a bankrendszer fejlődésére nézve.

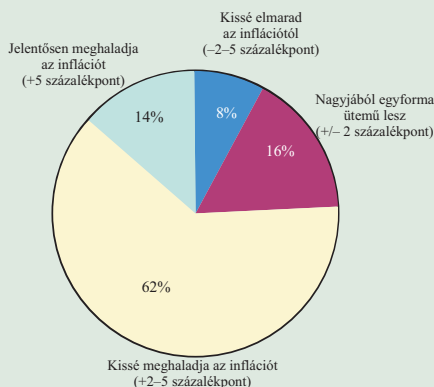
A piac mérete, piaci szereplők

A banki szakemberek összességében optimistán látják a bankrendszer növekedési lehetőségeit, bár a korábbi felméréshez képest némileg óvatosabbak. A válaszadók háromnegyede úgy véli, hogy a mérlegfőösszeg növekedési üteme meghaladja majd az inflációt, és mindössze 8% számít arra, hogy reálértelemben csökkenés fog bekövetkezni a következő 3–5 évben. (Lásd 2. ábra.)

Érdekes, hogy a bankok méretének csökkenésével együtt csökken a válaszadók optimizmusa is, ugyanis leginkább a nagybankok szakértői várnak dinamikus növekedést, míg a csökkenést várók mindegyike a kisbankok közül került ki.

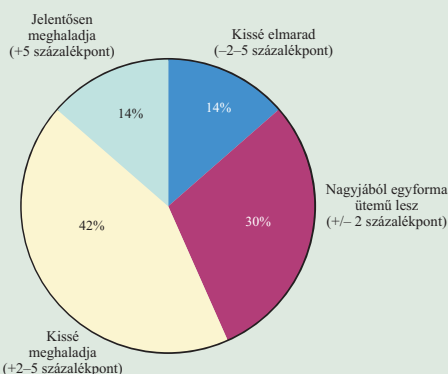
2. ábra

A mérlegfőösszeg várható változása az inflációhoz viszonyítva

3. ábra

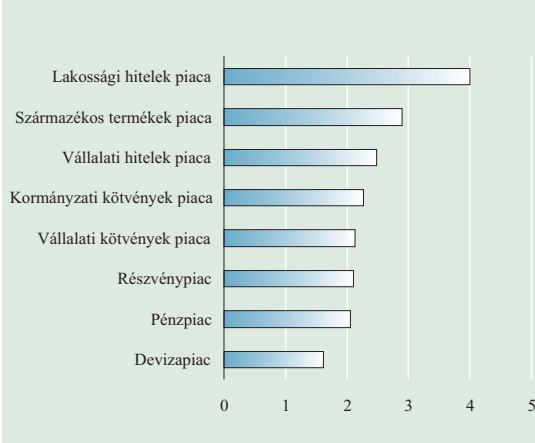
A mérlegfőösszeg várható változása a GDP-hez viszonyítva

4. ábra

Egyes piaci szegmensek várható növekedése

(-5 = jelentősen csökken, 0 = nem változik, 5 = jelentősen nő)

Ha a következő években a kisbankok növekedése összességében el is maradna a bankrendszer egészétől, ez csak kis mér-

tékben befolyásolná a koncentrációt, ugyanis a kisbankok együttesen is csak a hazai bankrendszer mérlegfőösszegének alig több mint 5%-át teszik ki.

Új elemként került be a kérdőívbe a bankrendszer mérlegfőösszegének GDP-hez viszonyított arányára vonatkozó kérdés. Bár a többség arra számít, hogy a mérlegfőösszeg dinamikusabban fog nőni, mint a nominális GDP, az előző kérdésre adott válaszok alapján ez a kép túlságosan optimistának tűnik. (Lásd 3. ábra.) Ha ugyanis a mérlegfőösszeg növekedése csak néhány százalékkal haladja meg az inflációt, és a nominális GDP bővülése is várhatóan 4-5%-kal lesz magasabb az árszínvonal változásánál, akkor a GDP növekedéshez képest a bankrendszer mérlegfőösszege sem nőhet.

A két kérdésre adott válasz között némi inkonzisztencia figyelhető meg, ami csak akkor lenne feloldható, ha feltételeznénk, hogy a bankok csak mérsékelt gazdasági növekedésre számíthatnának, ez a lehetőség azonban a többi kérdésre adott válasz alapján kizárható. Az mindenesetre valószínűnek tűnik, hogy középtávon nem várható a magyar bankrendszer látványos felzárkózása az Európában szokásos mérlegfőösszeg/GDP szintre. Magyarországon ez az érték évek óta 70% körül ingadozik, míg Nyugat-Európában 150% körül van a minimum, a fejlettebb bankszektorral rendelkező országokban a 200-300%-ot is meghaladja.

Az egyes piaci szegmensek növekedési lehetőségeit illetően meglehetősen egységesek a bankárok abban, hogy a lakossági hitelek piacán várható a legszembetűnőbb növekedés. (Lásd 4. ábra.) Ebbe a kategóriába mind a fogyasztási, mind a folyószámlához kapcsolódó „overdraft” hitelek, mind pedig a lakásépítési kölcsönök beletartoznak. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a nagyon alacsony bázis miatt még egy mérsékelt volumennövekedés is magas növekedési rátát eredményez.

A vállalati hitelek piaca már kevésbé perspektivikus a szakemberek szerint, de a származékos termékekkel együtt még összességében így is jelentős növekedési lehetőséget hordoznak. A kötvény- és részvényt piac, valamint a pénzpiac nagyjából hasonló értékelést kapott, átlagos növekedési lehetőséggel számolnak a szakértők, ugyanakkor a devizapiac már kevésbé vonzó a bankok számára, nem utolsósorban az euró bevezetése miatt.

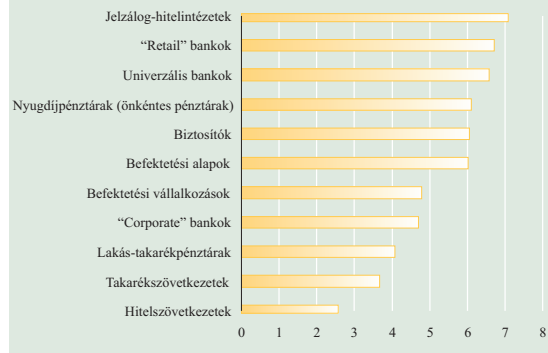
A piaci szereplők várható fejlődése

A banki szakemberek szerint a pénzügyi piacok szereplői előtt is meglehetősen különböző fejlődési lehetőségek állnak. Legdinamikusabb növekedést a jelzálog-hitelintézetektől várják a szakértők. (Lásd 5. ábra.) A korábbi felmérésben ez az intézménytípus még a középmezőnyben volt megtalálható, ugyanakkor a mostani élre ugrása nem abból ered, hogy a jelzálog-hitelintézetek jövőjének megítélése javult, hanem a többi intézményé romlott. A némileg pesszimistább összkép abból is eredhet, hogy az elmúlt két év megmutatta, hogy a hazai pénzügyi piacok relatív fejlettségük ellenére ki vannak téve a térségbeli sokkok „fertőző” hatásának, ami átmenetileg visszavetheti – mint ahogy vissza is vetette – a fejlődési ütemet.

Legszembetűnőbb a visszaesés a nyugdíjpénztárak tekintetében, amelyek nagyrészt túl vannak már az extenzív növekedési szakaszon és az ügyfelek száma már nem fog olyan dinamikus bővülni, mint az elmúlt években. Ezzel együtt is azonban a perspektivikus intézmények kategóriájába tartoznak a nyugdíjpénztárak.

A válaszadók a bankok közül a lakossági piacra koncentráció, illetve az univerzális tevékenységet folytató intézmények jövőjét sokkal pozitívabbnak látják, mint az ún. „corporate” bankokét. A két évvel ezelőtti felmérésben is hasonló volt az értékelés, azonban ha az akkori várakozáso-

5. ábra
Pénzügyi közvetítő intézmények várható fejlődése
(0 = nem fejlődik, 10 = jelentősen fejlődik)

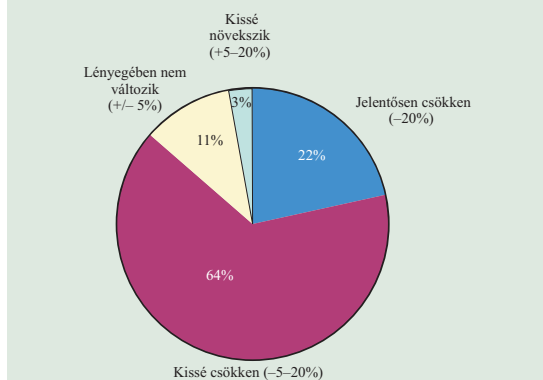

kat összevetjük a valósággal, akkor azt látjuk, hogy vállalati piacra koncentráció intézmények nem nyújtottak rosszabb teljesítményt társaiknál az elmúlt időszakban. Sőt a legsikeresebb intézmények szinte kivétel nélkül a vállalati hitelezés terén voltak eredményesek, és a lakossági piacon az expanzió ellenére is csak egy szűkebb, magas jövedelemmel rendelkező réteggel állnak kapcsolatban.

A biztosítók jövőjének értékelésében nem következett be lényeges változás, ami egyben azt is jelenti, hogy relatív pozíciójuk javult. Ugyanakkor a befektetési alapok és befektetési vállalkozások megítélése némileg romlott, amelybe bizonyára közrejátszott az orosz pénzügyi válság is, amelynek következtében – mint már említettük – átmenetileg megingott a lakosság bizalma ezen intézményekben, azonban az utóbbi hónapok tőzsdei szárnyalása és a pozitív tőkepiaci kilátások valószínűleg hozzájárulnak majd ahhoz, hogy vonzó befektetési alternatívákkal visszacsábítsák a bankokhoz átpártolt ügyfeleiket.

A nyugdíjpénztárak melletti másik nagy vesztes a lakás-takarékpénztárak csoportja. Míg az indulási évükben minden korábbi várakozást felülmúló számú szerződést kötöttek új ügyfelekkel ezek az intézmények, az utóbbi két év már jóval szerényebbre sikerült. Ráadásul a kormány által meghirdetett új lakásfinanszí-

6. ábra
Várható változás a bankszektor szereplőinek számában

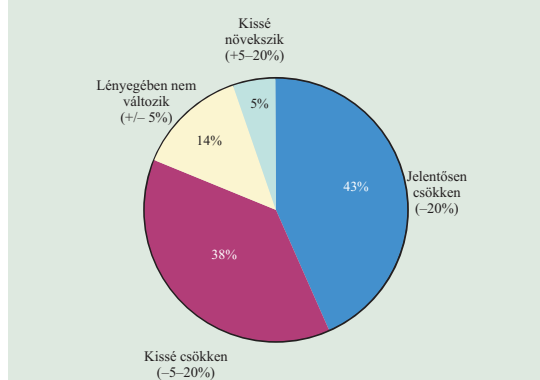

rozási lehetőségek tovább csökkentik a lakás-takarékpénztárak vonzerejét. Az egyik fő probléma az, hogy csak viszonylag hosszú, legalább 4 éves előtakarékossági periódus után juthatnak pénzhez a megtakarítók, ha pedig korábban lenne szükségük hitelre, akkor azt csak piaci kamaton kaphatják meg. A másik ok, ami a fejlődést visszafogja az, hogy az állami támogatás optimális szintje olyan alacsony megtakarítási mértékhez van kötve, ami nem elegendő lakásvásárlásra, s így a jelenlegi kondíciók mellett ezeknek az intézményeknek csak kiegészítő szerep juthat a lakásfinanszírozásban.

A szövetkezeti hitelintézetek jövőjének megítélése továbbra is kedvezőtlenebb a többi piaci szereplőnél. Bár mind a bankok menedzsmentje, mind független piaci szakértők többször is kifejtették az elmúlt években azt, hogy a szövetkezeti szektor előtt nem áll olyan pozitív jövő, ezek az intézmények mindaddig dinamikusabb növekedést tudtak felmutatni, mint a részvénytársasági formában működő hitelintézetek. Ugyanakkor a szektor átfogó újraszabályozása folyamatban van, ami egyes területeken, – mint például a tőkekövetelmények és az integrációra vonatkozó szabályok – jelentős hatással lesz a szövetkezeti szektor egészére.

Míg a két évvel ezelőtti felmérésben a válaszadók meglehetősen bizonytalanok

7. ábra
Várható változás a takarékszövetkezeti szektor szereplőinek számában

voltak abban, hogy miként alakul a bankrendszer szereplőinek száma a jövőben, ma már egyértelműen csökkenést várnak a szakértők. (Lásd 6. ábra.) A válaszok alapján látható, hogy a bankárok közel kétharmada kismértékű, további egynegyedük pedig jelentős csökkenésre számít. Mindez azt jelenti, hogy a túlnyomó többség szerint a következő 3–5 évben mintegy 5–10 bank fog megszűnni Magyarországon. Növekedést mindössze egyetlen szakértő vár. Meg kell azonban említeni, hogy a korábbi felmérés még a fióktörvény bevezetése előtt készült, amikor még nem volt minden részletében ismert, mennyire lesz liberális a magyar szabályozás. Azóta bebizonyosodott, hogy alaptalanok voltak azok a korábbi félelmek, hogy a külföldi bankok magyar leányintézményei tömegesen fognak fiókká alakulni, és hogy számos új belépő lesz a piacon. A bankok számának csökkenése a szakértők várakozása szerint nem annyira az intézmények válságba kerülésének vagy csődjének következménye, hanem egészséges intézmények közötti fúziók, vagy a piacról történő kivonulás eredménye lesz.

A takarékszövetkezeti szektor szereplőinek számában még jelentősebb mértékű csökkenést valószínűsítene a szakértők. (Lásd 7. ábra.) Ennek legfőbb indítékát a szigorodó tőkekövetelmények jelentik,

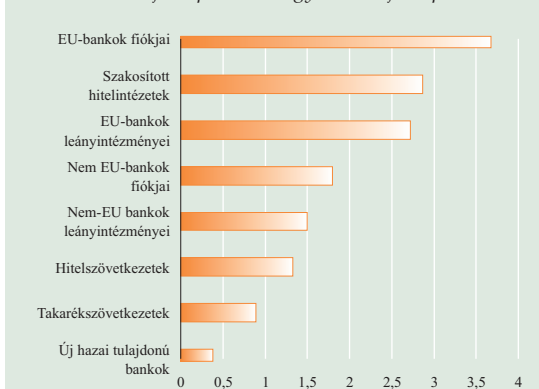
amelyek kikényszerítik egyes takarékszövetkezetek összeolvadását. Itt tehát szintén nem az élesedő verseny által megnövekvő csődök, hanem egy másik tényező, nevezetesen a jogi környezet változása eredményezi a szövetkezeti hitelintézetek számának csökkenését.

A fúziók, felvásárlások és néhány bankcsőd mellett néhány újabb piaci szereplővel is számolnak a szakértők, bár általában jóval kevesebbre számítanak, mint két évvel ezelőtt. Az új belépők között elsősorban az EU-tagállamok hitelintézetei által alapított bankfiókok és leányvállalatok jöhetnek szóba, de nagyszámú belépővel nem számol a piac. (Lásd 8. ábra.) Ezenkívül egy-két újabb szakosított hitelintézet alapítására van még kilátás a következő néhány évben, például a nagyon perspektivikus ágazatnak tűnő jelzálog-hitelezés területén. A bankárok szerint az Európai Unió tagállamain kívülről csak elvétve jöhet új piaci szereplő, ami pedig színesebbé tehetné a magyar bankszektor tulajdonosi összetételét, és oldhatná erős EU-orientáltságát. A válaszadók gyakorlatilag sem a hazai tulajdonú bankok, sem a szövetkezeti hitelintézetek körében nem számítanak újabb piaci szereplőkre, és ez teljes mértékben egybecseng a korábbi felmérésben megfogalmazott várakozásokkal, valamint az elmúlt két év tapasztalataival is.

8. ábra

Új piaci belépők a banki szolgáltatások piacán

(0 = nem lesz új belépő, 10 = nagyszámú új belépő várható)

A külföldiek szerepe a magyar bankrendszerben

A hazai pénzügyi szféra egyik legfontosabb jellegzetessége a külföldi tulajdon magas aránya. Ez igaz mind a hitelintézeti szektorra, mind a biztosítókra és a befektetési társaságokra. A bankrendszerben a külföldi tulajdon aránya az utóbbi két évben 60% körüli szinten stabilizálódott, míg az állami tulajdon 20%-ot tesz ki. A privatizációs folyamat lezárultával ezekben az arányokban már nem várható lényeges módosulás, egyedül a Postabank eladása hozhat még átrendeződést a következő néhány évben.

A banki szakemberek összességében nagyon pozitívan ítélik meg külföldi tőke szerepét, és az egyes bankcsoportok válaszadói közel hasonló fontossági sorrendet állítottak fel a megadott tényezők között, azonban szembeűnő, hogy a középbankok szinte minden téren erősebb pozitív hatást várnak a külföldi tőkétől, mint a nagy-, vagy kisbanki kör. A válaszadók a korábbi felméréshez hasonlóan a műszaki fejlesztés és az információtechnológia modernizálása, valamint a tőkehelyzet javítása terén tapasztalják a legjelentősebb pozitív hatásokat. (Lásd 9. ábra.) A privatizált bankok külföldi tulajdonosai számára a legnagyobb kihívás sokszor éppen az elavult számítástechnikai rendszer átalakítá-

9. ábra

A külföldi tulajdon hatása a magyar bankrendszerre

(0 = nincs hatással, 10 = jelentős hatással van)

sa, ami több esetben jelentősebb beruházást igényelt, mint ahogy azzal a bankok korábban számoltak. Megnyugtató azonban, hogy akár a fejlesztések járulékos költségei, akár a más okok miatt kialakult veszteségeket az új tulajdonosok pótlólagos tökéjuttatással mindeddig kompenzálták, és a jövőben is hajlandóságot mutatnak erre.

Az információtechnológiai fejlesztések fontossága a középbanki körben némileg hátrább sorolódott, főként azért, mert ezek az intézmények már túl vannak az ilyen jellegű beruházások nagy részén, illetve ebben a körben nagyobb azon bankok aránya, amelyek eleve újonnan, „tiszta lappal” léptek a piacra, és megmenekültek a számítástechnikai rendszer átalakításának jelentős költségeitől.

A korábbi felmérésben nem szerepelt, de a mostaniban előkelő helyezést ért el a kockázatkezelés fejlesztésére gyakorolt pozitív hatás, ami nem utolsósorban éppen a számítástechnikai modernizációval van összefüggésben. Ezen tényező fontosságára különösen az orosz pénzügyi válság mutatott rá, ami több területen is felhívta a figyelmet a megfelelő kockázatkezelési rendszerek és technikák kialakításának, illetve továbbfejlesztésének szükségére is.

Az erős tulajdonosi kontroll az egyik legfontosabb feltétel ahhoz, hogy egy bank hatékonyan és egyben prudensen működjön. Enélkül a menedzsment nincs rászorítva arra, hogy mindenkor a tulajdonosi érdekek szerint cselekedjen, és ez – a korábbi tapasztalatok alapján – több magyar bank esetében is komoly problémákat okozott. A külföldi tulajdon térnyerésével ez a probléma jelentősen csökkent, és bár a menedzsment és a tulajdonosok közötti érdekellentéteket – melyet a szakirodalom a jól ismert megbízó-ügynök problémaként jelenít meg – teljen kiküszöbölni nem lehet, mégis sokat fejlődött ezen a téren a hazai bankszféra. Ennek a tényezőnek a fontosságát a válasz-

adók is hangsúlyozták, és bár összesítésben a negyedik helyre került a tulajdonosi kontroll erősödése, abszolút pontszámokban alig marad el az előző három tételtől.

A következő helyeken is csak minimális különbség választja el az egyes tényezőket, így megállapítható, hogy a külföldi tulajdon hasonló mértékben segíti elő a szolgáltatások színvonalának javulását, a magyar pénzügyi szféra világgazdasági integrációját és az új termékek bevezetését. Több új piaci belépő is kifejtette, hogy jóval erősebb versennyel és színvonalasabb banki szolgáltatásokkal találták magukat szemben Magyarországon annál, mint amit korábban feltételeztek, illetve mint ami a környező országokat jellemzi. A fejlődés és a növekvő verseny legújabb színtere a lakossági piac, itt azonban el kell ismerni, hogy a javuló tendenciák ellenére is még számottevő a lemaradás a nyugat-európai színvonalhoz képest.

Az utolsó helyre került a menedzsment minőségének javulása, ami némi visszaesés a legutóbbi felméréshez képest, és bizonyára tükrözi azt a bizonytalanságot, amit egyes privatizált bankok új vezetősége részéről tapasztalni lehetett az elmúlt években, hiszen néhány esetben a bank új stratégiájának kialakítása és hatékony megvalósítása nehézségekbe ütközött, és a helykeresés hosszabb időt vett (vesz) igénybe annál, mint amire korábban a piac számított.

A koncentráció alakulása

A magyar bankszektorban az 1990-es évek elején egy erős dekoncentrációs folyamat zajlott le, azonban az elmúlt 1–2 évben ez a tendencia megállt, és a koncentráció mérésére szolgáló különböző mutatószámok (nagybankok piaci részaránya, Herfindhal index) vagy stagnálást, vagy enyhe növekedést jeleztek. Ezek a folyamatok lényegében összhangban voltak a korábbi felmérés eredményével, amely szerint lassú koncentrációs folyamat elé

néz a magyar bankrendszer. A nagybankok azonban túlságosan optimisták voltak két éve, ugyanis piaci részarányuk az általuk várt dinamikus növekedés helyett összességében inkább stagnált.

A mostani kérdőívben az 5 legnagyobb bank piaci részarányának várható alakulásával kívántuk felmérni a koncentráció változását. A válaszok a korábbinál némileg erőteljesebb koncentrációs folyamatot vetítenek előre, minden egyes piaci szegmensben. (Lásd 10. ábra.) A várakozások szerint ez elsősorban a mérlegfőösszeg alapján mért koncentráció növekedésében fog megnyilvánulni, de kisebb mértékben a lakossági, a vállalkozói és az önkormányzati üzletágban is megfigyelhető lesz.

Érdekes változás a korábbi felméréshez képest, hogy míg két évvel ezelőtt az önkormányzati és a lakossági betétüzletágban enyhe csökkenésre számítottak a bankok, most már mindkét területen a koncentráció növekedését tartják valószínűnek, akár csak a lakossági hitelezés terén. Az önkormányzati üzletág volumenét tekintve nem számottevő a bankrendszer mérlegében, azonban a lakossági piacon várt koncentráció növekedés mindenképpen új trend kezdetét jelentené, aminek már komolyabb hatásai lehetnek a szektor egészére.

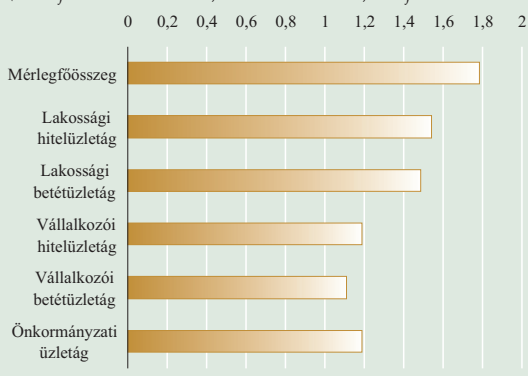
A trendváltásra vonatkozó várakozásokat alátámasztja, hogy a nagybanki körben végrehajtott modernizációs lépések minden bizonnyal „beérnek” majd a következő években, ugyanakkor ez ellen fog hatni, hogy több középbank is intenzíven fejleszti lakossági üzletágát, és országos hálózat kiépítésébe fogott. A kisbankok bizonyára továbbra is távol maradnak ettől a piaci szegmenstől.

A korábbi felméréshez hasonlóan most is a nagybankok számítanak leginkább a koncentráció növekedésére és leginkább néhány középbank van ellentétes állásponton. Ugyanakkor a középbanki csoport egésze sem számít a koncentráció csökke-

10. ábra

Koncentráció várható alakulása

(-5 = jelentősen csökken, 0 = nem változik, 5 = jelentősen nő)

nésére. Érdekes, hogy a nagybankok főként a vállalati hitelezés és betétgyűjtés területén várják saját piaci részesedésük növekedését, ugyanakkor a középbankok itt vélik leginkább úgy, hogy nem fog változni a koncentráció, vagyis itt további éles verseny várható a piaci szereplők között.

Az állam szerepe a bankrendszerben

Az 1990-es évek végére bankrendszeri szinten jelentősen visszaszorult az állami szerepvállalás Magyarországon, ugyanakkor egyes területeken továbbra is igénylik a bankok az állam aktív részvételét, különösen ami a jogi környezet továbbfejlesztését illeti. A szakértők egyöntetűen úgy vélik, hogy a magyar szabályozásnak teljes mértékben igazodnia kell a Európai Unió szabályaihoz és a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság által megfogalmazott ajánlásokhoz. Bár a korábbi felmérésben is e téren volt a legnagyobb egyetértés a bankok között, mégis az elmúlt két évben számos új jogszabály megalkotása késett, és több ponton nem alakult ki az összhang a szabályozó hatóságok és a bankok között. Jelenleg is folyik a Hitelintézeti törvény átfogó felülvizsgálata, melynek célja a teljes EU-kompatibilitás elérése. Természetesen több olyan eleme is van az EU-joganyagnak, amelynek átvétele csak a csatlakozás-

sal egyidőben történhet meg, hiszen azok az egységes belső piacra lettek megalkotva (single passport, home country control stb.). A bankszektor működését érintő egyéb, fontos jogszabályok, így például a kereskedési könyvi tőkekövetelmények kidolgozása, valamint az Értékpapírtörvény megújítása szintén napirenden van, és jövő év elejétől várhatóan életbe is lépnek az új jogszabályok.

Az EU-jogharmonizáció a külföldi tulajdonú bankoknak is több szempontból hasznos lehet, hiszen ezáltal a hazaival megegyező jogszabályi környezetben tudnak működni Magyarországon is. Mivel a magyar jogszabályok már most is jelentős mértékben az EU irányelveire támaszkodnak, ezért a csatlakozásunkig megvalósuló változások már nem fogják drasztikusan befolyásolni a bankrendszer fejlődését, azonban fel kell készülni arra, hogy maga a csatlakozás jelentős sokkot fog jelenteni, nem utolsósorban a fiókszabályozás teljes liberalizációjának következtében.

A kisvállalkozások finanszírozásához nyújtott állami segítség tekintetében szintén nagy az összhang a bankok között, és a válaszadók továbbra is az aktív állami szerepvállalás mellett teszik le a voksot. Mindez azt mutatja, hogy ez a szektor még mindig nagyon kockázatosnak minősül, és különféle állami kamattámogatási vagy hitelgaranciális programok nélkül a bankok nem szívesen lépnek be erre a piacra. Bár az elmúlt két évben kedvező tendenciák figyelhetők meg a kisvállalkozások finanszírozásában, a szektornak nyújtott összesített hitelállomány továbbra is nagyon alacsony.

Míg a kisvállalkozások finanszírozásában aktív állami szerepvállalásra számítanak a válaszadók, addig az állam tulajdonosi részvételét a bankokban általában nem támogatják a megkérdezett szakértők. Itt elmozdulás figyelhető meg a korábbi állásponthez képest, hiszen két éve még nem volt ilyen nagy támogatottsága az állami tulajdon visszaszorításának.

A nagybankok állami megsegítésének kérdésében is változott a szakértők véleménye az utóbbi két évben. Míg korábban többségében úgy vélték, hogy az államnak meg kell óvnia a nagybankokat a csődtől, ma már ennek a támogatottsága jóval kisebb. Érdekes, hogy a visszaesés a nagybankok körében a leglátványosabb, ugyanakkor a nagyoknak nyújtott állami mentőöv elfogadottsága a kisbankok körében továbbra is viszonylag magas. Az állami segítség általános támogatottságának visszaesésében minden bizonnyal közrejátszottak az elmúlt évek eseményei és az egyes bankkonszolidációkat övező botrányok. Korábbi elemzésünkben is megemlítettük, hogy a felügyeleti hatóságoknak fokozottan kell figyelni azon intézményekre, amelyek agresszív növekedési politikát folytatnak, és ezáltal esetleg „kinövik magukat” addig a szintig, amikor már az intézmény csődje politikai vagy gazdasági szempontból vállalhatatlan a kormányzat számára, és így gond esetén odaáll az intézmény mögé. A korai fázisban történő határozott beavatkozás általában olcsóbb, mint egy óriásira nőtt hitelintézet akár évekig is elhúzódó konszolidálása.

A válaszadók úgy vélik, hogy az államnak lehet még némi szerepe a készpénzkímélő fizetési módok elterjesztésében is, de ennek az állításnak a támogatottsága meglehetősen vegyes. Több bank szerint az állam jogszabályi módszerekkel is elősegíthetné a bankkártya-használatot, míg mások úgy vélik, ezt teljes mértékben a piacra kell bízni. Érdekes módon inkább a nagybankok gondolják azt, hogy ezen a területen nincs szükség állami szerepvállalásra, míg a kisbankok nagyobb arányban támogatják a készpénzkímélő fizetési módok elterjesztésének állami támogatását.

A szakértők többségében úgy vélik, hogy a külföldi tulajdonszerzést nem kell korlátozni a magyar bankrendszerben. Bár a nagy privatizációs hullámon már túl van Magyarország, a jelenleg még 20%-ot kitevő állami tulajdon

2. táblázat

A szabályozó hatóságok legfontosabb feladatai

	Összesített sorrend	Nagybank	Középbank	Kisbank
Befektetők, betétesek védelme	1	1	3	1
Versenylegesség biztosítása	2	2	1	4
Banki tevékenység átláthatóságának biztosítása	3	4	2	2
Csődök, válságok elkerülése	4	3	4	3
EU-jogharmonizáció megvalósítása	5	5	5	5
Pénzmosás megakadályozása	6	6	6	6
Verseny erősítése	7	8	7	7
Hazai piaci szereplők védelme	8	7	8	8

lehetőséget ad további privatizációkra, akár külföldi tőke bevonásával.

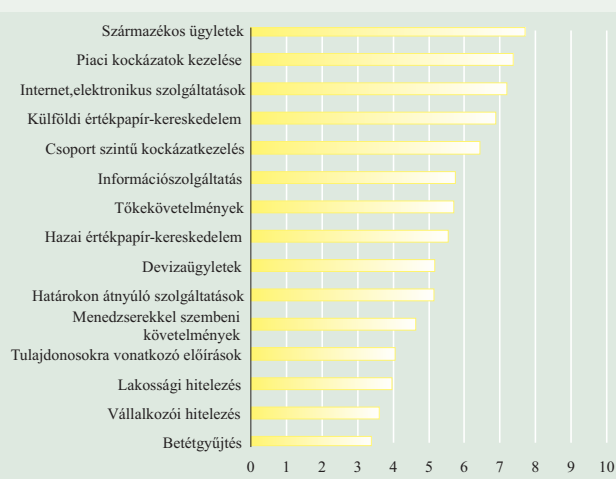
A szabályozó hatóságok legfontosabb feladatait felmérő kérdéscsoportra a bankok a két évvel ezelőtti felméréssel teljesen megegyező válaszokat adtak, az összesített sorrend nem változott. (Lásd 2. táblázat.) Továbbra is a befektetők, betétesek védelme, a versenylegesség garantálása, valamint a banki tevékenység átláthatóságának biztosítása szerepel az első három helyen.

A csődök, válságok megelőzése a nagybankok számára – érthető okból – fontosabb a többi intézményhez képest. Az EU jogharmonizáció megvalósítása és a pénzmosás elleni hatékonyabb fellépés egyaránt előfeltétele a csatlakozásnak, ugyanakkor ezek idén is hátrébb sorolódtak. Mint már korábban említettem, a Hpt. ez évi módosítása már nem hoz drasztikus átalakulást, az újabb jelentős lépést pedig csak a csatlakozás idejére tervezik a szabályozó hatóságok, ami a felmérni kívánt időhorizont végére esik, ezért kaphattak kisebb súlyt ezek a tényezők.

A szakemberek úgy vélik, hogy a sok területen már ma is kiélezett verseny további erősítéséhez nincs szükség jogszabályi változásokra, ezt majd elvégzi a piac. Ugyanúgy a korábbi válaszokkal összhangban a hazai piaci szereplők védelmét sem támogatják, vagyis összességében meglehetősen liberális a hazai banki szakemberek

11. ábra

A szabályozás továbbfejlesztését igénylő területek (0 = nem szükséges, 10 = nagyon fontos a továbbfejlesztés)

felfogása a piaccal és az állam szerepével kapcsolatban.

Egyes területeken a bankok szerint jelentős mértékben tovább kell fejleszteni a szabályozást. Különösen a származékos ügyletek, derivatívák szabályozása hiányos, és fontosnak tartják a bankok az ehhez több ponton kapcsolódó piaci kockázatkezelésére vonatkozó szabályok kidolgozását. (Lásd 11. ábra.) Ez utóbbira vonatkozó átfogó szabályozás bevezetése 2001 januárjától várható.

Az olyan új területeken, mint az internet és az egyéb elektronikus szolgáltatások szintén nagy a szabályozó hatóságok lemaradása, de ez nem csak Magyarországon, hanem a nyugati államokban is megoldásra váró feladat.

A tőke szabad áramlása előtti korlátok fokozatos lebontása nem csak monetáris politikai problémákat okozhat, hanem a szabályozó hatóságoknak is új feladatot ad, mindenekelőtt a bankok számára is lehetővé tett nemzetközi értékpapír-kereskedelem szabályainak továbbfejlesztése terén. Jelenleg még mind a külföldiek magyarországi befektetéseit, mind a belföldi gazdasági szereplők külföldi tranzakcióit több ponton korlátozzák a jogszabályok, de a csatlakozásunk idejére ezeket a korlátokat le kell építenünk, és ennek végrehajtását vállalta is Magyarország.

A csoport szintű kockázatkezelés fontosságára és a transzparencia hiányosságaira az orosz pénzügyi válság hívta fel a figyelmet, amikor több bank a brókercégen keresztül szenvedett el jelentős veszteségeket, és több esetben is tőkepótlásra kényszerültek az anyabankok. A konszolidált alapú felügyeletre vonatkozó szabályok szintén kidolgozás alatt állnak, és az idej Hpt.-módosítás részét fogják képezni, így hamarosan életbe léphetnek.

A középmezőnyben helyezkedik el az információszolgáltatás szabályozásának kérdése. Nyilvánvaló, hogy az új prudenciális szabályok (piaci kockázatok és a csoportszintű kockázatok kezelése) új típusú és szélesebb körű információszolgáltatást is jelentenek a Felügyelet felé. Amíg azonban a piaci kockázatok végleges szabályozása nem alakul ki, addig az ehhez kapcsolódó információszolgáltatás területén sem lehet előbbre lépni. Ugyanebbe a témakörbe tartozik és hasonló hangsúlyt kapott a tőkekövetelmények szabályozásának módosítása is. A szavatolótőkére vonatkozó szabályok egyrészt újabb elemekkel fognak bővülni, és így néhány területen nagyobb tőkekövetelményt is jelentenek majd másrészt több ponton kedvezőbbek a bankok számára, ugyanis a piaci kockázatokra vonatkozó tőkekövetelmények általában alacsonyabbak, mint a

jelenlegi, jórészt csak a hitelezési kockázatra vonatkozó előírások.

A hazai kötvényekkel és részvényekkel történő kereskedés már most is engedélyezett a bankok számára, azonban nagyrészt továbbra is leányvállalataikon keresztül végzik ezt a tevékenységet. A kereskedési könyvi szabályozás kidolgozása mellett az Épt. is átfogó módosítás alatt áll, aminek eredménye a bankok számára sem lehet közömbös.

A fentiekhez képest kevesebb módosítást igényel a devizaügyletek és a határon átnyúló szolgáltatások szabályozása. Ez utóbbi szintén a uniós csatlakozásunk idején válik igazán relevánssá. A középmezőnyben helyezkedik még el a menedzserekkel szembeni követelményekről szóló szabályok továbbfejlesztése, amelynek fontosságára sajnos szintén több példa hozható az elmúlt évek banktörténetéből.

A tulajdonosokra vonatkozó előírásokkal kissé jobban meg vannak elégedve a megkérdezett szakértők, és ugyanez mondható el a hitelezés és a betétgyűjtés szabályairól, amelyek már nem igényelnek lényegi módosítást a jogi környezetben, kivéve az ún. anonim betéteket, amelyek megszüntetésére Magyarország kötelezettséget vállalt a csatlakozási tárgyalások során. A hitelintézetek tulajdonosi összetételében változást hozhat, hogy a Hpt. módosítással valószínűleg megszűnik a 15%-os tulajdoni korlát, valamint új tulajdonosi formaként megjelenik a pénzügyiholding-vállalkozás és a vegyes tevékenységű holdingvállalkozás is.

Fogyasztói kereslet, termékkínálat

A fogyasztói kereslet várható változását a vállalati és a lakossági szférában külön-külön mértük fel. Összességében a két évvel ezelőtti válszokhoz hasonlóan értékelik a jövőt a szakértők, azonban néhány ponton szignifikáns változás történt.

A vállalati üzletágban továbbra is a projectfinanszírozás jövőjét látják legpozitívabban a bankok, hiszen ezen a téren a kereslet jelentős növekedésére számítanak. (Lásd 12. ábra.) Mostani felmérésünk második helyére új elemként az internetszolgáltatások kerültek, azonban ezen a területen a pozitív várakozások ellenére hátráltathatja a fejlődést a biztonsági kérdések előtérbe kerülése, az interneten áramló adatok védelmének problémája. A bankok jelenleg még igen szűk körben nyújtanak internetes szolgáltatást, de a fejlődés egyértelmű. Különösen a külföldi tulajdonú középbanki kör vár átörzést ezen a területen a következő években.

A gazdasági növekedéssel és a gazdasági szereplők optimista várakozásaival együtt a beruházási hitelek állományának számottevő bővülésére számítanak a válaszadók. Az elmúlt években a vállalati beruházások növekedési üteme mindvégig meghaladta a GDP bővülését, és középtávon is valószínűleg fennmarad ez a trend. A kutatóintézetek által mért vállalati konjunkturális indexek a múlt év közepétől egyértelmű növekedést mutatnak, ami a beruházási keresletre is kedvezően fog hatni, elősegítve a bankok hitelezésének bővülését.

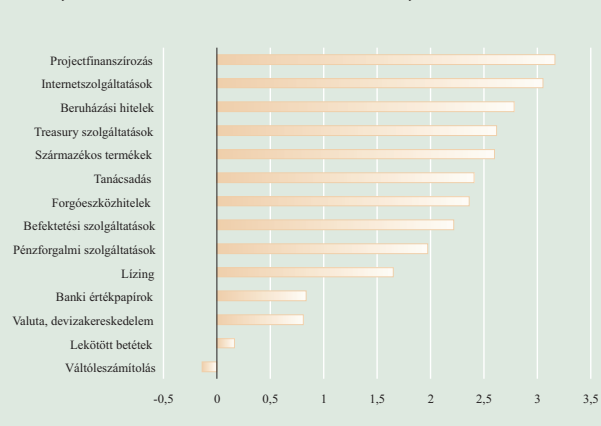
A treasury szolgáltatások és a Magyarországon még csak szűk körben használt származékos termékek keresletében átlagos mértékű növekedést várnak a szakértők, akárcsak a forgóeszközhitelk esetében, ami némileg kedvezőbb kép a korábbi felméréshez képest. Az új elemként felvett befektetési szolgáltatási tevékenység természetesen csak néhány bankot fog közvetlenül érinteni, ugyanakkor minden bankcsoportban teljesen azonos a megítélése és az átlagostól csak kis mértékben elmaradó keresletbővülés lehetőségét vetítik előre a szakértők.

A pénzforgalmi szolgáltatások esetében egyértelmű visszaesés figyelhető meg: míg

12. ábra

A kereslet várható változása a vállalati üzletágban

(-5 = jelentősen csökken, 0 = nem változik, 5 = jelentősen nő)

két éve átlag feletti növekedést jósoltak, ma már inkább mérsékelt növekedést valószínűsítene a bankok. A visszaesés különösen a nagybanki körben szembeötlő és a méret csökkenésével párhuzamosan válnak egyre optimistábbá a válaszadók ezen a téren. A lízing megítélése ugyanakkor számottevően javult. Bár még mindig az alsó régióban tartózkodik, két éve szinte teljesen „leírták” ezt az eszközt a bankok, most azonban – ha csak mérsékelt ütemben is – a kereslet felfutását várják a szakemberek. Ezen a téren éppen ellentétes jelenséget lehet megfigyelni a pénzforgalmi szolgáltatásokhoz képest: a nagybankok jóval optimistábbak kisebb társaiknál.

A banki értékpapírok kibocsátása, valamint a valuta- és devizakereskedelem továbbra sem perspektivikus terület a bankok számára, itt csak minimális mértékű keresletbővülésre számítanak a megkérdezett szakértők. A értékpapírok esetében a nagybankok egyenesen visszaesést jósolnak, ami bizonyára a mérlegszerkezetükben is tükröződni fog majd a következő években. A bankok értékpapír-kibocsátásának lehetőségeit már két éve is eléggé negatívan látták a bankok, és az idő igazolta is őket.

A lekötött betétek és a váltóleszámítás területén gyakorlatilag stagnálást várnak a szakemberek. A nagybankok itt is

pesszimistábbak a többieknél, az ő válaszaik szinte minden kérdésben lefelé húzták az átlagot.

A lakossági piacon jelentősebb elmozdulások figyelhetők meg. Mind a jelzáloghitelek, mind a lakáshitelek területén dinamikus keresletbővülésre számítanak a bankok, amit természetesen a kormányzati politika is generál. (Lásd 13. ábra.) A kedvezmények körének kiterjesztésével várhatóan olyan rétegek is belépnek majd erre a piacra, akikkel a bankok korábban még nem számolhattak.

A fogyasztási hitelek két évvel ezelőtt előre jelzett nagyarányú növekedése a magas reálkamatok ellenére is megvalósult, és a bankok továbbra is optimisták ezen a téren. A reálbérek várható növekedése a lakossági fogyasztásra is pozitívan hat majd a jövőben, különösen a tartós fogyasztási cikkek körében.

Az internetszolgáltatások iránti kereslet a lakossági üzletágban is jelentősen fog nőni a várakozások szerint, akár csak a bankkártya-szolgáltatások kereslete. Ez utóbbi megítélése azonban némileg kedvezőtlenebbé vált. A két évvel ezelőtti optimizmus a bankkártya-szolgáltatások területén nem volt alaptalan, hiszen az elmúlt időszakban a bankkártyák száma többszörösére nőtt. Az extenzív növekedés fázisából a várakozások szerint las-

sanként áttér a piac az intenzív fejlődésre, amikor már a debit kártyák mellett fokozatosan egyre nagyobb szerep jut a hitelkártyáknak is.

Bár számarányát tekintve a magyar kártyapiac még elmarad a nyugati szinttől, a minőségi ügyfelek már mind rendelkeznek bankkártyával, akik pedig még nem, azok általában a bankok számára kevésbé vonzó ügyfélkört jelentenek. A bankkártyákhoz hasonlóan – hasonló okok miatt – a lakossági folyószámlák jövőjének megítélésében is némi visszaesés figyelhető meg, bár a nagybankok továbbra is optimisták, és mivel a lakossági piacot nagyrészt le is fedik ezek az intézmények, ezért az ő véleményüket fontos külön kiemelni.

A portfóliókezelést és a -tanácsadást, valamint a banki értékpapírok kibocsátásának lehetőségeit összességében hasonlóan ítélik meg, mint korábban, vagyis ezek keresletében átlagos mértékű növekedésre számítanak a bankok. Bár a sor végén állnak, az értékelésben bekövetkezett pozitív változás miatt figyelmet érdemelnek a származékos termékek és a lízing. A derivatívák iránti lakossági kereslet tekintetében két éve még nagyon szkeptikusak voltak a bankárok, most azonban már mérsékelt növekedést jósolnak, ami a retail piac minőségi fejlődésének megindulását vetíti előre. A valuta- és devizakereskedelem továbbra sem vonzó a bankok számára, amiben bizonyára az euró bevezetése is közrejátszott.

A vállalati és a lakossági piacon bekövetkező keresletváltozások természetesen az adott termékek, szolgáltatások továbbfejlesztését is maga után vonják. Legjelentősebb mértékű innováció az internetszolgáltatások területén várható, ami nemzetközi szinten is gyors fejlődésen megy keresztül napjainkban. (Lásd 14. ábra.) Ezenkívül a bankok a várakozások szerint számos új hitelkonstrukcióval és bankkártyával fognak megjelenni a lakossági piacon a következő 3–5 évben, míg a

13. ábra

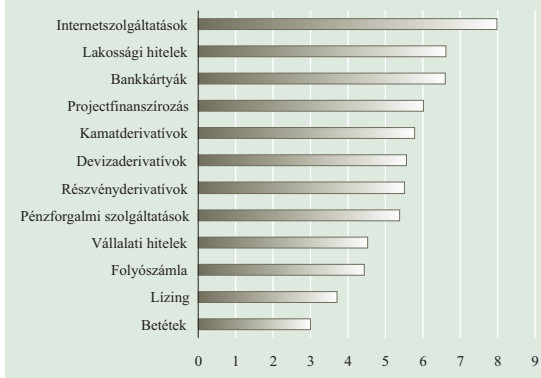
A kereslet várható alakulása a lakossági üzletágban
(-5 = jelentősen csökken, 0 = nem változik, 5 = jelentősen nő)

14. ábra

A termékfejlesztés, innováció főbb területei

(0 = nem várható innováció, 10 = jelentős fejlődés várható)

vállalati üzletágban a projectfinanszírozás lehet az innováció fő színtere.

Elvileg a különböző derivatív termékek is sok újítási lehetőséget tartalmaznak, ezt azonban gátolja a kereslet mérsékeltebb ütemű növekedése, különösen a lakossági üzletágban. A pénzforgalmi szolgáltatások szintén átlagos mértékben fognak továbbfejlődni a szakemberek szerint, míg a hagyományos hitel- és betéti konstrukciók nem sok újat fognak hozni a következő években, akárcsak a lízing, amely szintén érett terméknek tekinthető a magyar piacon.

Bankcsoportonként vizsgálva a válaszokat, megállapítható, hogy a legjelentősebb mértékű innovációt a középbankok várják, míg a termékek széles skáláját nyújtó nagybankok kevésbé tűnnek innovatívnak, egyedül a lízing esetében várnak a többi banknál jelentősebb fejlődést.

Vállalati külső finanszírozási formák változása

A vállalati külső finanszírozási formák relatív súlyának várható alakulásában érdekes változás figyelhető meg a két évvel ez előtti álláshoz képest. Korábban úgy vélték a szakértők, hogy a klasszikus bankhitelek helyett egyre nagyobb szerepet fog kapni a tőkepiac, most azonban teljesen megfordult a sorrend és a bankkölcsön megelőzi mind a kötvénykibocsátást, mind pedig a részvények útján történő forrásbevonást. (Lásd 3. táblázat.) Nem történt azonban változás abban, hogy a bankok szerint a hazai források növekedése meg fogja haladni a külföldiekét, ami – ha beigazolódik – jelentősen elősegítheti a magyar bankszektor fejlődését.

Egy másik szembeötlő változás a korábbiakhoz képest az, hogy a tulajdonosi és a szállítói hitel, valamint a lízing a korábbi utolsó helyről előbbre léptek, és a várakozások szerint fontosabb szerepet fognak betölteni a vállalatok finanszírozásában, mint a külföldi bankkölcsönök és tőkepiaci források. A tulajdonosi hitelek fontosságát inkább a nagybankok hangsúlyozzák, hiszen az ő ügyfélkörükben lényegesen nagyobb számban található azok a multinacionális vállalkozások, amelyek az anyavállalattól kedvező feltételekkel juthatnak hitelhez. A középbankok ugyanakkor a szállítói hitelek területén várnak az átlagosnál dinamikusabb növekedést.

3. táblázat

A vállalatok finanszírozásának főbb forrásai a következő 3–5 évben

	Összesített sorrend	Nagybank	Középbank	Kisbank
Hazai bankkölcsön	1	2	1	1
Hazai kötvénykibocsátás	2	1	2	3
Hazai részvénykibocsátás	3	4	4	2
Tulajdonosi hitel	4	3	7	4
Lízing	5	5	5	5
Külföldi bankkölcsön	6	6	6	6
Szállítói hitel	7	7	3	7
Külföldi kötvénykibocsátás	8	8	8	9
Külföldi részvénykibocsátás	9	9	9	8

A dezintermediációtól való korábbi félelem tehát mérséklődött, és a bankok szerepe újra nőhet a pénzügyi közvetítésnek ezen a területén. A változáshoz hozzájárulhatott az orosz pénzügyi válság nyomán Magyarországon is tapasztalt tőkepiaci krízis, aminek következtében átmenetileg leértékelődött a tőkepiac szerepe. Nem szabad elfelejtenünk azonban, hogy a válság utóhatásainak elmúltával a tőkepiac ismét fontos forrásszerzési lehetőséget jelenthet a vállalatok számára.

Az ügyfelek preferenciái

A bankok sikeres működése nagyban függ attól, hogy mennyire tudják pontosan felmérni ügyfeleik preferenciáit, és ehhez milyen mértékben képesek alkalmazkodni. A korábbi felméréshez hasonlóan külön értékeltük a vállalati és a magas jövedelmű magánügyfelek, valamint a lakossági tömegtermékek piacának szereplői preferenciáit.

A vállalati ügyfelek a szakértők szerint nagyon érzékenyek a minőségre, és minden bankcsoport szerint ez a legfontosabb döntési szempont az ügyfelek számára ak-

kor, amikor bankot választanak maguknak. (Lásd 4. táblázat.)

A sor elején szerepel még a díjak, jutalékok mértéke, valamint a megbízások gyors teljesítése is, akárcsak két éve. Előbbre került ugyanakkor a bank jó hírneve, ami érthető az elmúlt évek bankrendszeri eseményeinek fényében. Bár a lakosság bizalomvesztése látványosabb formában jelenik meg egy bank esetében, a vállalati ügyfelek elpártolása legalább akkora károkat okozhat. A többi tényező közül a nagybankok elsősorban a termékínálat sokszínűségére, valamint az egyéb pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés lehetőségére helyezik a hangsúlyt. A középbankok szintén széles termékpalettát kívánnak nyújtani ügyfeleiknek, ugyanakkor a magas hozamot és a megtakarítások biztonságát fontosabbnak tekintik, mint a többi bank. A kisbankok esetében nem lehet kiemelni egyetlen tényezőt sem, az ő válaszaik nagyrészt az átlag körül alakultak.

A magas jövedelmű magánügyfelek számára szintén a minőség a legfontosabb szempont, azonban második helyen a megtakarítások biztonsága szerepel. (Lásd

4. táblázat

Az ügyfelek preferenciái a vállalati piacon

	Összesített sorrend	Nagybank	Középbank	Kisbank
A szolgáltatás minősége	1	1	1	1
Díjak, jutalékok mértéke			3	3
A megbízások gyors teljesítése	3	3	5	
Az ügyfelekhez való viszony	4	4		5
A bank jó hírneve	5	5	8	4
Modern technológia használata az ügyfélkapcsolatokban	6	6	9	8
A megtakarítások biztonsága	7	13	4	6
Magas hozam	8	10	6	7
Termékínálat sokszínűsége	9	7	7	10
Korábbi kapcsolatok	10	11	10	9
Adatok bizalmas kezelése	11	9	11	11
Hozzáférés egyéb pénzügyi szolgáltatásokhoz	12	8	12	12
Könnyen elérhető fiókhálózat	13	12	14	13
Kiterjedt ATM-hálózat	14	14	13	14

5. táblázat
Az ügyfelek preferenciái a private banking piacon

	Összesített sorrend	Nagybank	Középbank	Kisbank
A szolgáltatás minősége	1	1	1	1
A megtakarítások biztonsága	2	5	2	2
Magas hozam	3	2	4	3
Az ügyfelekhez való viszony	4	3	3	5
A bank jó hírneve	5	7	5	4
A megbízások gyors teljesítése	6	4	7	7
Díjak, jutalékok mértéke	7	9	9	6
Adatok bizalmas kezelése	8	6	6	10
Modern technológia használata az ügyfélkapcsolatokban	9	8	10	9
Korábbi kapcsolatok	10	10	12	8
Termékkínálat sokszínűsége	11	12	8	11
Hozzáférés egyéb pénzügyi szolgáltatásokhoz	12	11	11	13
Könnyen elérhető fiókhálózat	13	13	13	12
Kiterjedt ATM-hálózat	14	14	14	14

5. táblázat.) Mindez azt is jelenti, hogy azok az intézmények, amelyek nem tudják kialakítani magukról azt a képet, hogy stabilak, biztonságosak, és amelyeknek nem jó a hírnevük, nem nagyon számíthatnak ezen ügyfélkör megnyerésére.

A jelentős megtakarítással rendelkező ügyfelek számára a magas hozam is különösen fontos tényező. Kiemelésre érdemes még, hogy a korábbi kapcsolatoknak jóval nagyobb szerepet tulajdonítanak a bankok, mint két évvel ezelőtt. Ennek elsősorban az az oka, hogy korábban ez a piac még csak kiépülőben volt, így nem is nagyon voltak korábbi kapcsolatok, mostanra azonban nagyrészt lefedetté vált ez a szegmens, így a bankok számára elsődleges érdekké vált az ügyfelek megtartása. Megemlítendő még, hogy a középbankok nagyobb arányban vélik úgy, hogy a magánügyfelek számára is fontos a széles termékkínálat, így ezen a területen várható még több új termék, szolgáltatás megjelenése a következő években.

A lakosság a válaszok alapján még kevésbé minőségérzékeny, így ez a szempont az összesített sorrendben csak az ötödik helyre került. (Lásd 6. táblázat.) Ebben nem

történt változás a korábbi felméréshez képest, ami némileg meglepő az elmúlt években a fiókhálózat korszerűsítésére és az ügyfelek kiszolgálásának minőségére költött milliárdok tükrében. Bár nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy számos olyan termék, amely néhány éve még „luxusnak” minősült, ma már a mindennapok részévé vált. Ebbe a körbe tartoznak többek között a bankkártyák is, amelyek minőségi fejlődést hoztak a lakosság bankkapcsolataiba és a további fejlődés – mint például a hitelkártyák elterjedése – már csak egy szűkebb kört fog érinteni.

A szakértők szerint a lakosság számára továbbra is a megtakarítások biztonsága és a magas hozam az elsődleges szempont a bankválasztáskor. A könnyen elérhető fiókhálózat fontossága a bankok méretével párhuzamosan csökken, vagyis a kisebb intézmények bíznak abban, hogy alacsony díjakkal és jutalékokkal, valamint minőségi szolgáltatásokkal kompenzálni tudják a fiókhálózat hiányából eredő hátrányokat. A kiterjedt ATM-hálózat a lista középmezőnyében szerepel, akárcsak a bank jó hírneve. Ez utóbbi azt is jelzi, hogy a szakértők szerint a lakosság „lassabban

6. táblázat
Az ügyfelek preferenciái a lakossági piacon

	Összesített sorrend	Nagybank	Középbank	Kisbank
A megtakarítások biztonsága	1	2	3	1
Magas hozam	2	4	1	2
Könnyen elérhető fiókhálózat	3	1		6
Díjak, jutalékok mértéke	4	3	4	3
A szolgáltatás minősége	5	7	5	5
Az ügyfelekhez való viszony	6	9	6	4
Kiterjedt ATM-hálózat	7	5	8	7
A bank jó hírneve	8	8	7	8
A megbízások gyors teljesítése	9	6	11	9
Korábbi kapcsolatok	10	12	12	10
Termékkínálat sokszínűsége	11	10	9	12
Modern technológia használata az ügyfélkapcsolatokban	12	11	10	11
Adatok bizalmas kezelése	13	13	13	14
Hozzáférés egyéb pénzügyi szolgáltatásokhoz	14	14	14	13

mozdul” egy bankról elterjedő rossz hírre, mint a vállalati vagy a privát ügyfelek. A lakosság kevésbé vár el széles termékpalettát, bár a középbankok itt is az átlagnál nagyobb fontosságot tulajdonítanak ennek a tényezőnek.

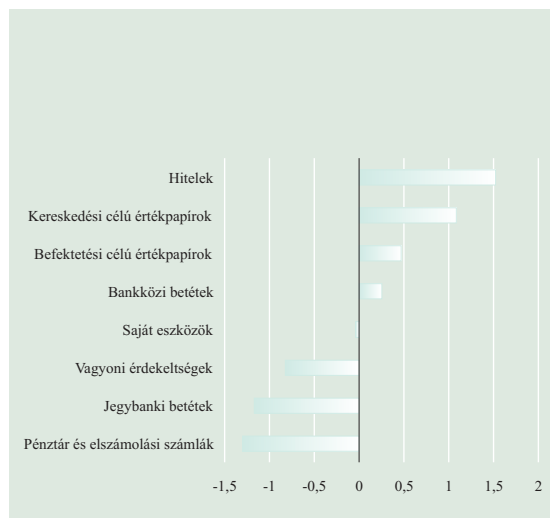
A modern technológia használatának hátrásorolása némileg ellentmond az internettel kapcsolatos korábbi válaszoknak. Úgy tűnik tehát, hogy az elektronikus szolgáltatásokat elsősorban a vállalati és a privát ügyfeleknek fogják kínálni a bankok, míg a lakossági piacon csak az egyszerűbb szolgáltatások (átutalások, számlaegyenleg lekérdezése, információszolgáltatás stb.) elterjedése a valószínű.

Mérlegszerkezet

A bankrendszer mérlegszerkezetének várható alakulására vonatkozó kérdéscsoport újonnan került be a kérdőívbe. Külön vizsgáltuk az eszköz- és forrásoldal változására vonatkozó várakozásokat, továbbá a hitel- és betétállományt ügyfélcsoportok szerint is megbontottuk.

Az eszközök között a hitelállomány részaránya fog a leginkább növekedni a bankok várakozása szerint. (Lásd 15. ábra.) A már évek óta tartó hitelezési expanzió a következő években is fenn fog maradni, ugyanakkor a dinamikus növekedés ellenére nemzetközi összehasonlításban még mindig nagyon alacsony a banki hitelállomány aránya a GDP-hez viszonyítva.

A hitelek közül a lakossági kihelyezések körében várható a leglátványosabb növekedés. (Lásd 16. ábra.) Mint már korábban említettük, mind a lakás-, mind a fogyasztási hitelek perspektivikus területet jelentenek a bankok számára. A nagy- és kisvállalkozásoknak nyújtott hitelek bővülése szintén meg fogja haladni a mérlegfőösszeg növekedését. A nagyvállalatok hiteleinek erőteljes bővülésére inkább a nagybankok számítanak, míg a kisvállalkozóknak nyújtott hitelek dinamikus növekedésére elsősorban a közép- és kisbankok számítanak. Az önkormányzatok és a nem banki pénzügyi intézmények felé történő kihelyezések az átlagot csak némileg meghaladó mértékben fognak változni, itt a középbankok általában

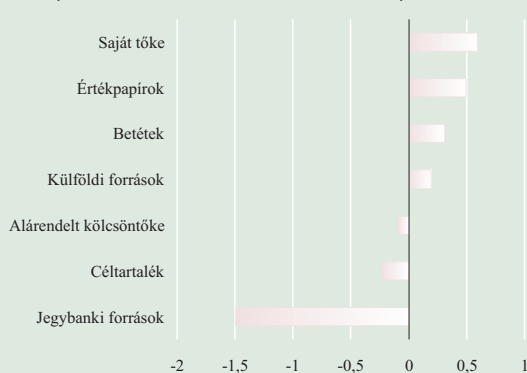

kedését elsősorban a nagybankok várják, míg a tőkével általában jobban ellátott középbankok inkább stagnálást valószínűsítene. Második helyre kerültek az értékpapír-kibocsátásból származó források. Mint a fogyasztói kereslet változásáról szóló fejezetben már említettük a nagybankok ezen a téren pesszimistábbak versenytársaiknál, ugyan akkor a közép- és kisbankok szerint az értékpapírok a forrásszerzés egyik legfontosabb eszközei lesznek a következő 3–5 évben. Tekintettel azonban arra, hogy a jelenleg a bankoknak csak egy kis része foglalkozik aktívan értékpapír-kibocsátással, ezért a kisbankok véleményét némi fenntartással kell kezelni, hisz nem várható, hogy ezek az intézmények jelentős súllyal megjelenjenek ezen a piacon.

17. ábra

Egyes forrástételek relatív súlyának várható változása a mérlegszerkezeten belül

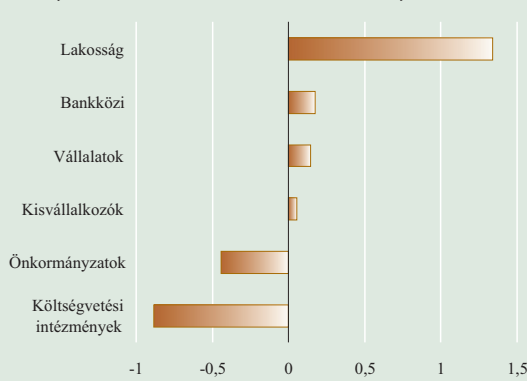
(-5 = jelentősen csökken, 0 = nem változik, 5 = jelentősen nő)

18. ábra

Egyes betétfajták relatív súlyának várható változása a mérlegszerkezeten belül

(-5 = jelentősen csökken, 0 = nem változik, 5 = jelentősen nő)

A betétek súlya összességében szintén növekedni fog a várakozások szerint, azonban az egyes ügyfélcsoportokon belül jelentős eltérésekre számítanak a szakemberek. (Lásd 18. ábra.) Míg a lakossági betéteknél nagyarányú – még a saját tőke növekedését is jelentősen meghaladó – részarány-növekedést jósolnak, addig a költségvetési intézmények és az önkormányzatok betéteiben inkább csökkenést várnak a válaszadók.

Mivel a betéti forrásokon belül a lakosság szerepe a domináns, ezért a pozitív és negatív hatásokat nem szabad azonos súllyal kezelni. A többi felsorolt ügyfélcsoport betétei a várakozások szerint átlagos mértékben, vagy azt kissé meghaladóan fognak nőni, vagyis a mérlegen belüli részarányuk nem fog lényegesen változni. Ebbe a körbe tartoznak a bankközi betétek és a vállalatok, kisvállalkozók betétei. Érdekes megfigyelni, hogy a hitelezésben aktív középbanki kör a többi intézményhez képest jóval nagyobb szerepet szán a bankközi forrásoknak és a vállalati betéteknek, mely utóbbi pozitívan korrelál a vállalati hitelkihelyezéssel.

A külföldi források részarányában alig várnak elmozdulást a bankok, vagyis várhatóan nem tér vissza az orosz válság előtti állapot, amikor a bankok a külföldről származó forrásaikat forintosították, és azt részben hitelezésre fordították, részben jegybanki passzív repóban helyezték el. A többnyire szintén külföldről származó alárendelt kölcsöntőke átlagos mértékben fog nőni, ami azt is jelenti, hogy a szavatolótőkén belüli szerepe csökkenni fog. Ehhez hozzájárul a 2000. január 1-jétől érvényes új szabályozás is, ami a korábbi 100% helyett az alapvető tőkeelemek 50%-ában maximálta az alárendelt kölcsöntőke beszámítását a szavatolótőkébe.

A forrásoldali céltartalék a várakozások szerint lassabb ütemben fog nőni, mint a mérlegfőösszeg, vagyis kockázati szempontból kedvező változásokat vár-

nak a szakértők. Ugyanakkor a jegybanki forrásoknak sokkal kisebb szerep fog jutni a forrásszerzés terén, bár ez a tétel már most sem jelentős a bankrendszer egésze szempontjából. Összességében tehát megállapítható, hogy a bankok a következő években egyre kevésbé fognak kötődni a jegybankhoz, hiszen a várakozások szerint mind eszköz-, mind forrásoldalon gyengül a kapcsolat, aminek a monetáris transzmisszió szempontjából is lehetnek következményei. Ugyanakkor a szakértők szerint a klasszikus banki tevékenységek, így különösen a betétgyűjtés és a hitelezés egyre nagyobb súlyt fog kapni a bankok mérlegszerkezetén belül.

A bankrendszer mérlegének denominációs összetétele

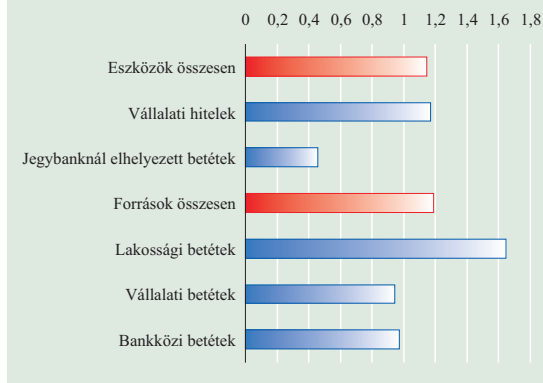
A bankrendszer mérlegének denominációs összetételében a múlt év végén még enyhe elmozdulás vártak a bankok a forint javára, mind eszköz-, mind forrásoldalon. (Lásd 19. ábra.) A vállalatok banki finanszírozásában kétirányú elmozdulást valószínűsítettek a válaszadók: egyrészt – mint már említettük – a külföldi források felől a belföldiek felé fordulnak majd a vállalatok, másrészt a belföldi forrásokon belül a devizahitelekkel szemben inkább a forinthiteleket fogják preferálni. Az MNB-nél elhelyezett banki betétek a várakozások szerint kismértékben szintén a forint felé fognak eltolódni.

A bankok úgy vélik, hogy forrásoldalon leginkább a lakossági betétek esetében lesz megfigyelhető a forint preferálása, ugyanakkor kisebb mértékben a vállalati és a bankközi betétekre is igaz lesz a forint felé fordulás. Mindebből az következik, hogy a mérlegszerkezet denominációs összetételében az elmúlt két évben tapasztalt nagyarányú ingadozás megismétlődésétől nem tartanak a bankok, és nem várható a deviza nyitott pozíciók számottevő növekedése a következő néhány évben.

19. ábra

Várható változások a bankrendszer mérlegének denominációs összetételében

(-5 = deviza részaránya jelentősen nő, 0 = nem változik, 5 = forint részaránya jelentősen nő)

Ha a bankok piaci részarányával besúlyozzuk a válaszokat, akkor kissé más képet kapunk. E szerint a nagyobb intézmények inkább arra számítanak, hogy forrásoldalon jobban nő a forint aránya, mint eszközoldalon, és ha várakozásaik valóra is válnak, akkor a mostani helyzet után középtávon már inkább enyhe devizátöbblet fog megjelenni eszközoldalon, ami már másfajta monetáris politikai kockázatokat jelent a jegybank számára, mint a korábbi években tapasztalt jelentős devizaforrás-többlet.

Jövedelmezőség

A bankok jövedelmezőségét befolyásoló külső tényezők között első helyen szerepel a gazdasági növekedés, ami nagyban javítja a vállalatok jövedelmi pozícióját, s így banki hitelképességét is. (Lásd 20. ábra.) A dinamikus gazdasági növekedés jelentős pozitív hatását minden bankcsoport elismeri. Magyarország kockázati megítélése folyamatosan javult az elmúlt években és az EU-csatlakozás közeledtével, valamint a makrogazdasági adatok kedvező alakulásával párhuzamosan ez a folyamat várhatóan fennmarad. A bankok szerint mindennek pozitív hatása lesz a jövedelmezőségre, hiszen a kül-

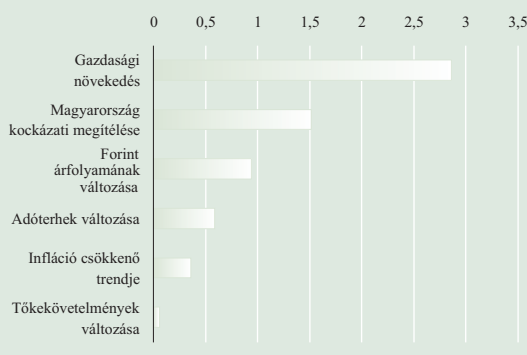
földi források olcsóbbakká válnak, továbbá a Magyarországra irányuló tőkebefektetések közvetítése is profitot hozhat a bankoknak.

A szakértők szerint a jegybanki árfolyam-politika is hozzájárul a jövedelmezőség javulásához, sőt még az adóterhekben is némi könnyítésben reménykednek a bankok. A jegybanki politika egyrészt a kiszámíthatóságon és a stabilitáson keresztül csökkentheti az árfolyamkockázatból eredő potenciális veszteségeket, másrészt a jelenlegi árfolyamrendszer mellett a forint hozamelőnyének fenntartása is viszonylag kockázatmentes profitot hozhat

20. ábra

A bankok jövedelmezőségét befolyásoló legfontosabb külső tényezők

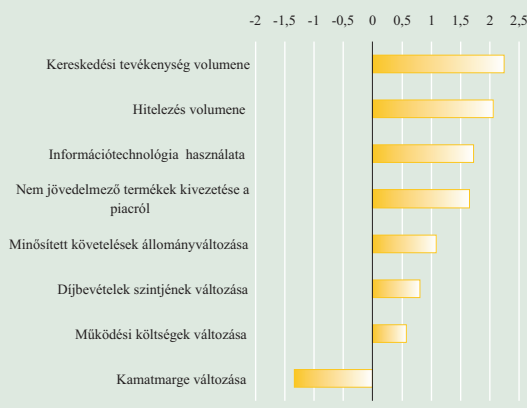
(-5 = jelentős negatív hatással lesz, 0 = nem lesz hatással, 5 = jelentős pozitív hatással lesz)

21. ábra

A bankok jövedelmezőségét befolyásoló legfontosabb belső, stratégiai tényezők

(-5 = jelentős negatív hatással lesz, 0 = nem lesz hatással, 5 = jelentős pozitív hatással lesz)

azon bankok számára, akik devizaforrásaikat forintosítják.

Az infláció csökkenő trendjének megítélése nagyon ellentmondásos. A csökkenés klasszikus esetben nem kedvez a bankok jövedelmezőségének, ugyanis általában a marzs szűkülését okozza, de emellett segíti például a vállalatokat a racionális gazdasági tervezésben, ezzel is előmozdítva a banki hitelexpanziót. Éppen ezért a bankok véleményében meglehetősen nagy a szórás: a nagybankok egyértelműen a negatív hatásokat hangsúlyozzák, a középbankok inkább semleges álláspont-ra helyezkednek, míg a kisbankok a pozitív következményeket emelik ki. Ez a véleménykülönbség elsősorban a bankok mérleg szerkezetének eltéréseiből adódik.

A tőkekövetelmények változása a várakozások szerint semmilyen irányban nem befolyásolja majd a jövedelmezőséget.

A *belső, stratégiai tényezőket* figyelembe véve többnyire pozitív hatásokat várnak a bankok. Elsősorban a kereskedési tevékenység, valamint a hitelezés volumenének növekedésétől várják a profit növekedését a szakértők. (Lásd 21. ábra.) Kisebb mértékben, de szintén pozitívan fog hatni a jövedelmezőségre az információtechnológia szélesebb körű használata, amitől több területen költségmegtakarítást és hatékonyságnövekedést várnak a bankok. A termékszerkezet racionalizálása és a nem jövedelmező termékek piacról való kivezetése ugyancsak profitnövelő tényező lesz a következő 3–5 évben.

A minősített követelések állományváltozását illetően csak kismértékű javulásban bíznak a bankok. Ennek az az oka, hogy a hitelezési aktivitás növekedésével a bankok kénytelenek új ügyfelek felé fordulni és ezzel több, előre nem látható kockázatot is vállalni. Tehát amíg a gazdasági növekedés általában javítja a már meglévő ügyfelek minőségét, addig az új ügyfelekkel járó többletkockázatok ronthatják a bankok portfólióját. A még mindig megle-

hetősen kockázatosnak számító lakossági piacra történő belépés szintén nem kedvez a portfólió minőségének. Összesítésben azonban a bankok még mindig optimisták ezen a téren, és különösen a nagybankok számítanak a portfólió további javulására. Hozzártózik a képhez az is, hogy a közepes és kisbankok jelenleg is jóval kisebb minősített állománnyal rendelkeznek, tehát számukra a portfóliójavulás sem hozhat annyi hasznot, mint a nagyobb intézményeknek.

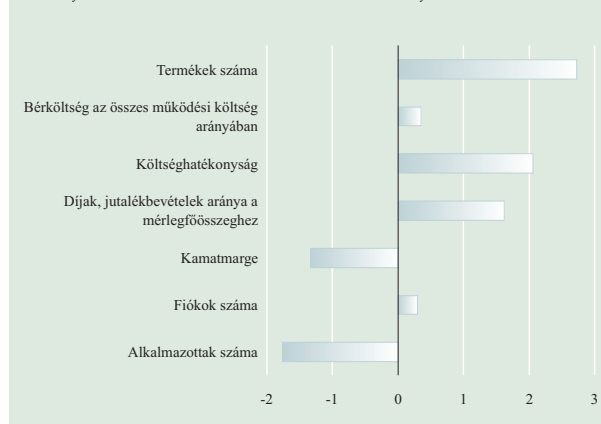
A díjbevételek növekedése és a működési költségek csökkentése javíthat még valamit a jövedelmezőségen, de a kamatmarzs további szűkülése érzékenyen fogja érinteni a bankokat. A költség-hatékonyság javulásával két éve nem számoltak a szakértők, hanem inkább semleges álláspontra helyezkedtek. A elmúlt évek azonban azt mutatták, hogy még így is túl optimisták voltak a bankok, ugyanis folyamatos romlás tapasztalható a költség-hatékonyság terén, bár a fejlesztésekből és a hálózatépítésből eredő egyszeri költségek nagy részén már túl vannak, a trend teljes megfordulása valószínűtlennek tűnik. Az azonban kétségtelen, hogy a következő néhány évben a bankoknak komoly erőfeszítéseket kell tenniük a profitabilitás növelése érdekében, és különösen a költség-hatékonyság javítása terén van még sok tennivaló.

Az egyéb banki paraméterek várható változását illetően kiemelésre érdemes, hogy miközben az alkalmazottak számában jelentős csökkenést terveznek a bankok és különösen a nagyobb intézmények, a működési költség arányában mért bérköltség kissé még növekedni is fog a következő 3–5 évben. (Lásd 22. ábra.) Mindez azt jelenti, hogy a banki alkalmazottak továbbra is átlagon felül lesznek megfizetve, de nem szabad elfelejtenünk, hogy a leépítések elsősorban az alacsonyabban képzett munkaerőt fogja érinteni, így ebből

22. ábra

Egyes banki paraméterek várható változása

(-5 = jelentősen csökken, 0 = nem változik, 5 = jelentősen nő)

eredően az alkalmazottak átlagos képzettsége is várhatóan növekedni fog, és ez maga után vonja a nagyobb átlagfizetéseket is.

A fiókok számában többnyire stagnálásra számítanak a szakértők, bár a közép-banki kör szerint inkább kismértékű növekedés várható. A fiókhálózat racionalizálása és az előre jelzett fúziók a csökkenés irányába hatnak, míg a lakossági piac felé terjeszkedő bankok tovább kívánják bővíteni hálózatukat. A két ellentétes folyamat eredményeként minimális mértékű fiókszám-bővülés a legvalószínűbb a következő 3–5 évben.

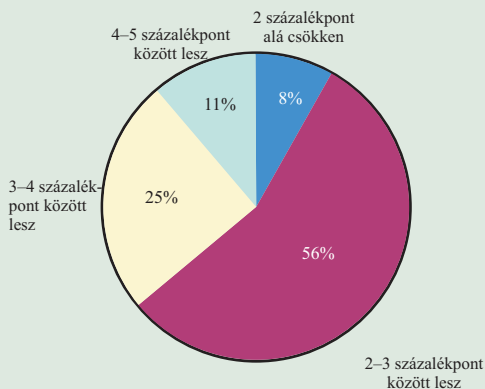
Jó hír az ügyfelek számára, hogy a bankok a két évvel ezelőtti felméréshez hasonlóan a termékválaszték további számottevő bővülésével számolnak. A korábbi várakozások részben be is váltak, hiszen számos új termék, szolgáltatás jelent meg a piacon az elmúlt években.

Kamatkülönbözet és jövedelmezőség

A korábbi fejezetekben már többször szó esett arról, hogy a bankok a verseny további fokozódására számítanak, és ez, valamint az infláció csökkenése a kamatkülönbözetben is tükröződni fog. A vállalkozói hitel- és betéti kamatok közötti spread a várakozások szerint tovább fog csökkenni a jelenlegi 3,5 százalékpont körüli

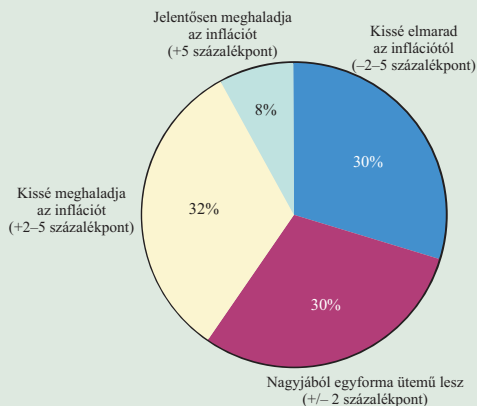
23. ábra

A kamatkülönbözet várható alakulása
(vállalkozói hitel- és betéti kamatok)

24. ábra

A bankrendszer tőkearányos jövedelmezőségének várható alakulása

szintről. A válaszadók több, mint fele 2–3 százalékpont közé várja a kamatkülönbözetet, akárcsak két évvel ezelőtt. (Lásd 23. ábra.) Az akkori várakozások azért nem valósulhattak meg, mert a nemzetközi pénzügyi krízis negatív hatásai – átmeneti kamatemelkedést okozva – Magyarországot sem kerültk el, és a válság együtt járt az ügyfélkockázatok növekedésével, a portfólió romlásával és a spread kinyúlásával is.

A krízis elmúltával ismét a kamatkülönbözet fokozatos csökkenésének lehetünk tanúi, és ez a tendencia várhatóan folytatódni is fog a következő 3–5 évben. Ugyanakkor a bankok kissé óvatosabbá váltak a jövőbeli spread-csökkenést illetően: míg a kamatkülönbözetre vonatkozó

várakozások súlyozott átlagértéke két éve 2,8% volt, a mostani felmérésben az átlag 2,9%-ra nőtt. Abban azonban nem történt változás, hogy továbbra is a középbanki kör számol a legjelentősebb spread-csökkenéssel (2,7%-ra), míg a kisbankok várják a legmagasabb átlagos kamatkülönbözetet (3,1%). Abban sincs változás, hogy a külföldi tulajdonú bankokhoz képest a belföldi hitelintézetek nagyobb spread-del számolnak. A kamatkülönbözet 0,4–0,8 százalékpontos csökkenése – változatlan hitelállomány mellett – éves szinten mintegy 30–60 milliárd forint profitvesztést jelent a bankrendszer számára. Kérdéses, hogy ezt a veszteséget milyen mértékben tudja majd kompenzálni a hitelezési aktivitás növekedése, különösen ha figyelembe vesszük a hitelexpanzió portfólióminőségre gyakorolt hatását is.

A bankrendszer tőkearányos jövedelmezőségét illetően markáns változások figyelhetők meg a szakértők várakozásában. Míg két éve a válaszadók mintegy háromnegyede úgy vélte, hogy a RoE meg fogja haladni az inflációt, ma már csak a szakértők 40%-a van ezen az állásponton. (Lásd 24. ábra.)

A bankok egyharmada egyenesen arra számít, hogy a befektetett tőkén csak negatív reálhozamot lehet majd realizálni a következő években. Ez az eredmény nem túl kedvező a jövőre nézve, de mindenestre jobban összhangban van a kérdőív többi részére adott válaszokkal, mint két éve, amikor felhívtuk a figyelmet arra, hogy a tőkearányos jövedelmezőségre vonatkozó várakozások túlságosan optimisták. Az elmúlt két év igazolta a fenntartásokat, bár kétségtelen, hogy a jövedelmezőségben tapasztalható negatív tendenciákat felerősítette egy külső sokk is, amivel a bankok még nem számoltak két évvel ezelőtt.

A hitelezési veszteségek okai

A kérdőívben igyekeztünk felmérni azt is, melyek a bankok hitelezésből adódó veszteségeinek legfőbb okai jelenleg. A felsorolt tényezők szinte teljesen azonos pontszámot kaptak azzal, mint amit két éve még az orosz pénzügyi válság előtt előre jeleztek a szakértők, bár egy, a válság idején készített felmérés bizonyára egészen más képet mutatott volna.

Az egyes tényezők közül legnagyobb súlyt a nem kellően megalapozott és szabályozott hiteldöntések kapták, vagyis a legnagyobb kockázati faktor a hitelezés első lépése. (Lásd 25. ábra.) Egy rossz hitelbírálaton a későbbiekben már nem sokat tud segíteni a bank, ezért is nagyon fontos, hogy minden döntés megalapozott és a belső szabályzatokkal összhangban lévő legyen. Ezen a téren jelentős fejlődést várnak a bankok, de hosszú távon is ez lesz a hitelezési veszteségek egyik legfőbb oka.

A hitelek további sorsának nyomon követésében szintén sok hiányosságot látnak még a bankok, akárcsak az adósminősítési mechanizmusban, de remélik, hogy középtávon mindkét területen sokat fog javulni a helyzet.

A kockázati koncentrációban nem várnak lényeges elmozdulást a megkérdezett szakértők, ami egyben azt is jelenti, hogy középtávon ez lesz a hitelezési veszteségek legfőbb oka Magyarországon. A nemzetközi tapasztalatok is azt mutatják, hogy az egyedi bankválságok legtöbb esetben egy-egy nagyobb ügyfél vagy ügyfélcsoport bukásával, vagy egy-egy gazdasági szektor válságával hozhatók összefüggésbe.

A nem megfelelően képzett menedzsment és személyzet az ötödik helyre került, ami javulást jelent a két évvel ezelőtti állapothoz képest, amikor ez még a harmadik legfontosabb tényező volt. Ezen a téren is számottevő fejlődést várnak a bankok.

A külső gazdasági sokkok a sor végére kerültek, akárcsak két éve, bár az elmúlt

másfél év banktörténete éppen arról szólt, hogy a külső sokkok hatékony kezelésére is fel kell készülniük a bankoknak. A szakértők úgy vélik, hogy összességében sikeresen állta a megrázkódtatást a magyar bankrendszer, és egyrészt felkészültebben néz szembe egy újabb hasonló jellegű sokkal, másrészt e sokkok bekövetkezésének valószínűsége a válaszok szerint jelentősen csökkent, s így ebből nem is várható számottevő veszteség a következő néhány évben.

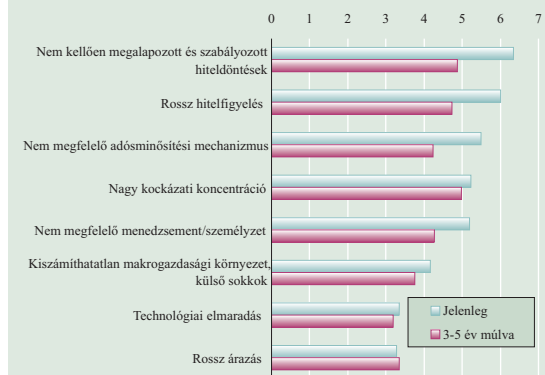
Legkisebb súlyt a technológiai elmaradás és a rossz árazás kapott. A technológia terén korábban előre jelzett jelentős fejlődés jórészt meg is valósult az elmúlt években, így ez már nem lehet oka a hitelezési veszteségeknek. Ugyanakkor megítélésünk szerint a piaci kockázatok kezelésében sok még a hiányosság, mind információtechnológiai téren, mind a menedzserek és az alkalmazottak képzettségét illetően.

A kérdőívben nem szerepelt, de a hitelezési veszteségek okai között több szakértő kiemelte a megfelelő jogi háttér hiányát. Mivel ez egy bankoktól független, külső tényező ezért a hitelintézeteknek nincs közvetlen ráhatásuk erre, de fontos, hogy felhívják a jogalkotók figyelmét a szabályozás hiányosságaira, a hitelfedezetek érvényesíthetőségének akadályaira.

25. ábra

A hitelezésből adódó veszteség főbb okai jelenleg és 3–5 év múlva

(0 = nem fontos tényező, 10 = nagyon fontos tényező)

Az Európai Unió banki szabályaiban szereplő ún. szerződéses nettósítás bevezetése a magyar jogrendbe elősegíthetné a bankok fejlődését és prudenciális szempontból is pozitívan hatna a szektorra. Ez azonban nem a Hitelintézeti törvényt, hanem a csődtörvényt érinti elsősorban.

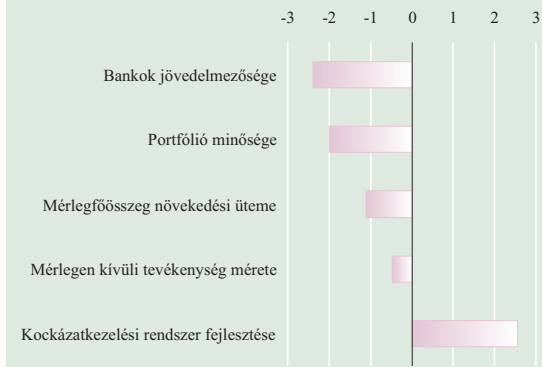
Az orosz pénzügyi válság hatásai

Korábban már több szó esett az orosz pénzügyi válságnak a bankok jövedelmezőségére gyakorolt negatív hatásáról. Mostani felmérésünkbe új elemként került be ennek a témakörnek a részletesebb vizsgálata. A bankok értékelése alapján a válság mindenekelőtt a portfólió minőségének romlásán keresztül hatott a magyar bankok jövedelmezőségére, de a mérlegfőösszeg növekedési ütemét is visszavetette. (Lásd 26. ábra.) A válság hónapjaiban megnövekedett árfolyam-volatilitás és a határidős tőzsde visszaesése arra készítette a bankokat, hogy a mérlegen belül zárják a deviza nyitott pozícióikat, és ezzel egyidejűleg leépítsék határidős devizaköveteléseiket. A korábban a bankoknak számottevő hasznot hozó és a mérlegfőösszeg felduzzadását okozó deviza-forint konverzió megállt, sőt több bank leépítette az így képződött állományát. Mindez tükröződik a mérlegfőösszeg és a

26. ábra

Az orosz pénzügyi válság hatása a magyar bankrendszerre

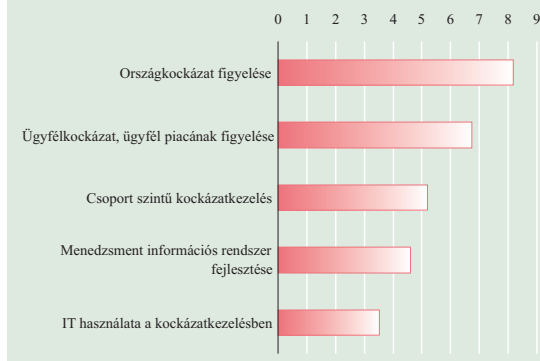
(-5 jelentős negatív hatással volt, 0 = nem volt hatással, 5 = jelentős pozitív hatással volt)

27. ábra

Az orosz válság hatása a banki kockázatkezelésre

(0 = nem befolyásolta, 10 = jelentős mértékben befolyásolta)

mérlegen kívüli tevékenység lassabb ütemű növekedésben is.

A krízis ugyanakkor pozitív hatásokkal is járt, mivel erősen ösztönözte a kockázatkezelési rendszerek fejlesztését is. A válság elsősorban az országkockázat szorosabb figyelésére kényszerítette a bankokat, amihez hozzájárult az új országkockázati szabályozás is 1998 végén. (Lásd 27. ábra.)

A bankoknak jelentős mértékű országkockázati céltartalék képzését írta elő a jogszabály, amelynek 1999. év végéig kellett 100%-ban megfelelniük, így a jövedelmezőséget még a múlt évben is számottevően rontotta ez a tétel. Ezen túlmenően az egyes ügyfelek piacának alaposabb figyelése és elemzése, valamint a csoport szintű kockázatkezelés fejlesztése emelhető ki az orosz válság hatásai közül. Korábban már említettük, hogy a bankok egy része súlyos veszteségeket szenvedett el leányvállalatain keresztül, de a tőkepiac stabilizálódása szempontjából fontos tényező volt, hogy az anyabankok minden esetben tőkeemeléssel pótolták a brókercégek veszteségeit.

Az átlagnál kisebb mértékben ugyan, de a menedzsment információs rendszerének továbbfejlesztéséhez, valamint az információtechnológia modernizálásához és a kockázatkezelésben való felhasználás-

nálásához is hozzájárult az 1998. évi pénzügyi sokk. Ez utóbbi két tényező fontosságát elsősorban a középbanki kör hangsúlyozza, míg a többi tényezőt illetően az egyes bankcsoportok nagyjából hasonló állásponton voltak.

Az orosz válság negatív hatásai a nagy- és a kisbankok szerint átlagosan még körülbelül 2 évig érezhetőek lesznek, míg a közepes méretű bankok ennél kedvezőbben vélekednek a jövőről, és átlagosan 1,5 évvel számolnak. Ezzel együtt is azonban meglehetősen pesszimistának tűnik a kép.

Banki teljesítménymutatók, sikertényezők

A bankok jövedelmezőségét mérő különböző teljesítménymutatók közül a menedzsment elsősorban a RoE és a RoA alakulását figyeli, de nagy hangsúlyt fektetnek az üzleti eredmény abszolút szintjére is. A kérdőívben megadott mutatószámok közötti sorrend szinte teljesen megegyezik a két évvel ezelőtti felmérés eredményével. A bankcsoportok közötti válaszok is alig tükröznek különbségeket, egyedül azt lehet kiemelni, hogy a munkavállalóra jutó nyereség a kisebb intézmé-

nyek számára általában fontosabb, mint a nagybankoknak. Az ügyfél- és termékjövvelmezőségnek minden csoport közepes fontosságot tulajdonít, és némileg meglepő, hogy a fiókjövvelmezőség tekintetében a nagybankok ugyanúgy vélekednek, mint a többi intézmény, vagyis a két évvel ezelőtti felméréshez képest relatíve hátrasorolták ezt a mutatószámot. A szakértők várakozása szerint középtávon sem lesz lényeges változás az egyes mutatószámok fontosságának megítélésében.

Ami a bankok sikerének legfontosabb tényezőit illeti továbbra is az ügyfél-orientáltság és a jól képzett munkaerő szerepelnek a sor elején. (Lásd 7. táblázat.)

A további sorrend is megegyezik a két évvel ezelőtti felméréssel, az új elemként bekerült folyamatos piaci expanzió és az elektronikus elérhetőség egyaránt a fontossági sorrend végére került. A magas piaci részesedést természetes módon a nagybankok tekintik fontos sikertényezőnek, míg a kisebbek a rugalmas szervezetnek adnak az átlagosnál nagyobb hangsúlyt. A kiterjedt fiókhálózatot csak kissé tartják fontosabbnak a nagybankok, mint versenytársaik.

7. táblázat

A bank sikerének legfontosabb tényezői

	Összesített sorrend	Nagybank	Középbank	Kisbank
Ügyfél-orientáltság	1	1	1	1
Jól képzett munkaerő	2	2	2	2
Erős tőkebázis	3	3	4	3
Hatékony kockázatkezelés	4	5	3	4
Technológiai fejlettség	5	4	5	5
Termékinnováció	6	7	7	6
Alacsony működési költségek	7	6	6	7
Marketing	8	9	9	8
Hatékony árazás	9	10	8	9
Magas piaci részesedés	10	8	12	10
Rugalmas szervezet	11	14	10	12
Elektronikus elérhetőség	12	11	11	13
Folyamatos piaci expanzió	13	12	13	11
Kiterjedt fiókhálózat	14	13	14	14

Banküzem, emberi erőforrás, menedzsment

A két évvel ezelőtti felmérés egyik fontos megállapítása volt, hogy működésük során a bankok egyre nagyobb mértékben kívánják igénybe venni külső intézmények szolgáltatásait. A korábbi előrejelzést egybevetve a mostani válaszokkal megállapítható, hogy a bankok jórészt meg is valósították ez irányú terveiket, és a jövőben is folytatni kívánják ezt a gyakorlatot. Változás következett be azonban a sorrendben: míg két éve még a rendszerfejlesztés szerepelt az első helyen, a mostani felmérésben csak a negyedik helyen került, ugyanakkor a várakozások szerint a jövőben ezen a téren várható a legmarkánsabb változás. (Lásd 28. ábra.)

Jelenleg elsősorban a karbantartási munkák, valamint az oktatás és a telekommunikáció terén számítanak a külső intézményekre a bankok, és a szakértők előrejelzése szerint mindhárom területen még tovább fog nőni a külső vállalkozások szerepe. Ezenkívül az adótanácsadó cégek, valamint az ügyvédi irodák számíthatnak egyre jelentősebb arányú megrendelésekre a bankoktól. A fentiek mellett még az elosztási csatornák bővítése céljából várható külső cégek megbízása a front office tevé-

kenység egy részével. Itt különösen az univerzális bankcsoportoknak lehet nagy szerepük, amikor az anya- és leánycégek egymás termékeit is értékesítik. Ugyanakkor a back office tevékenységet, a belső auditot és a számvitelt a szakértők szerint a bankok a jövőben is nagyrészt szervezeten belül fogják megoldani. A kisbankok jelenleg több tevékenységet végeztetnek külső cégekkel, mint nagyobb társaik, ugyanakkor a nagybankok tervezik a legnagyobb mértékű változást. A karbantartási munkákat szinte 100%-ban külső cégekre kívánják bízni, és a rendszerfejlesztés és -működtetés, valamint az oktatás terén is nagyarányú „outsourcing”-ra készülnek.

Az információtechnológia szerepe

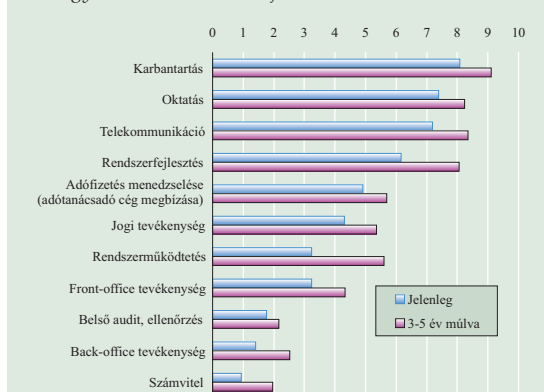
Az információtechnológiai (IT) fejlesztések mindenekelőtt a menedzsment információellátását és az ügyfelek kiszolgálásának minőségét javítja a megkérdezett szakértők szerint. (Lásd 8. táblázat.) Mindkét tényező minden bankcsoportban az első két helyen szerepel. A korábbiakhoz képest azonban az IT kockázatkezelésben betöltött szerepét jóval nagyobbra értékelik most a szakértők. A nagybankok ezen túlmenően főként a termékfejlesztés terén, valamint az elosztási csatornák körének szélesítésében és minőségi fejlesztésében kívánják az átlagot meghaladó mértékben felhasználni a modern számítástechnikai rendszereket.

Némileg meglepő, hogy miközben a bankok egyöntetűen jelentős fejlődést várnak az internet használatában, a közép- és kisbankok szerint az IT nem fog olyan jelentős mértékben hozzájárulni az elosztási csatornák bővüléséhez. A közép- és kisbankok többi válasza között nincs számottevő különbség, mindkét csoport elsősorban a termelékenység növekedését és a működési költségek csökkentését várja az IT-fejlesztésektől. Bár a számítógépek

28. ábra

Külső intézményekkel végeztetett tevékenységek jelenleg és 3–5 év múlva

(0 = egyáltalán nem, 10 = teljes mértékben)

8. táblázat

Az információtechnológia hatása a bankok fejlődésére

	Összesített sorrend	Nagybank	Középbank	Kisbank
Menedzsment információellátása	1	1	1	1
Ügyfelek kiszolgálásának minősége	2	2	2	2
Kockázatkezelés	3	7	3	3
Alkalmazottak termelékenysége	4	5	4	4
Menedzsment termelékenysége	5	8	5	6
Működési költségek csökkentése	6	9	7	5
Termékfejlesztés	7	3	6	8
Hatékony árazás	8	11	8	7
Elosztási csatornák körének szélesítése	9	4	9	10
Elosztási csatornák minőségi fejlesztése	10	6	10	11
Marketing	11	12	12	9
Keresztértékesítés, árukapcsolás	12	10	11	12

használata valóban munkaerő-megtakarítással jár, a rendszerek fenntartása és működtetése komoly költségeket jelent, és a gyorsan elavuló szoftverek és hardverek amortizációja is rontja a jövedelmezőséget. A marketingben és az árukapcsolásban a válaszadók szerint még viszonylag kis szerep jut a információtechnológiának.

Az IT fejlesztések legnagyobb gátja a bankok szerint a magas beruházási költség és az, hogy az új rendszerek implementációja gyakran nehézkes, akár évekig is elhúzódhat. (Lásd 29. ábra.) Közepes súlyt kapott az, hogy mivel a megtérülés egyáltalán nem vagy csak nehezen kimu-

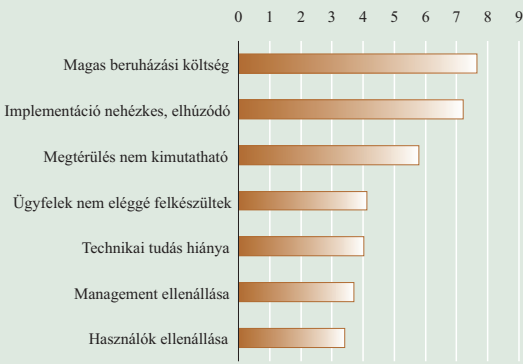
tatható, ezért a menedzsment döntését nem könnyű gazdaságossági számításokkal alátámasztani.

A korábbi felméréshez képes csökkentek az ügyfelek felkészületlenségére vonatkozó kritikák, és a szakértők szerint ma már a technikai tudás hiánya sem lehet igazán akadálya a IT-fejlesztéseknek. Az előző fejezetben említett oktatási tevékenység jelentős része éppen a banki alkalmazottak számítógépes ismereteinek bővítését szolgálja. A gyors ütemű technikai fejlődés azonban folyamatos alkalmazkodást kíván a felhasználók részéről, ezért ennek a tényezőnek a fontossága várhatóan nem fog csökkenni. A válaszadók szerint az IT-fejlesztéseket kismértékben a menedzsment és az alkalmazottak ellenállása és az új munkamódszerekkel szembeni fenntartásai is hátráltatják.

29. ábra

Az információtechnológiai fejlesztéseket akadályozó tényezők

(0 = nem fontos tényező, 10 = nagyon fontos tényező)

Munkaerő-gazdálkodás

Az alkalmazottak motiválásában továbbra is a bér és a prémium vezeti a sort. (Lásd 9. táblázat.) Korábban már említettük, hogy a már ma is átlagon felül megfizetett banki alkalmazottak a jövőben sem kell aggódniuk a fizetések miatt. A munkahely biztonsága a két évvel ezelőtti felmérésben még második helyen szerepelt, most azonban visszacsúszott a negyedik-

9. táblázat
Az alkalmazottak motiválásának legfontosabb tényezői

	Összesített sorrend	Nagybank	Középbank	Kisbank
Bér és prémium	1	1	1	1
Egyéb, nem bér jellegű juttatások	2	2	2	3
Karrierlehetőségek felvázolása	3	3	3	2
Munkahely biztonsága	4	5	4	4
Az intézmény jó hírneve	5	6	5	5
A menedzsment minősége	6	8	7	6
Szervezeti kultúra	7	4	6	8
Világosan megfogalmazott stratégia	8	7	9	7
Szakmai képzés	9	9	8	9
Felelősség delegálása	10	10	10	10
Fejlett IT alkalmazása	11	11	12	11
Az intézmény nagysága, növekedése	12	12	11	12

re, ugyanis mind a nem bér jellegű juttatásoknak, mind a karrierlehetőségek felvázolásának nagyobb motivációs erőt tulajdonítanak a bankok. A munkahely biztonsága azért is eshetett vissza, mert – mint már szintén említettük – több intézmény hatékonyabbá kívánja tenni a munkergazdálkodását, és ennek keretében az alkalmazottak egy részének elbocsátását tervezi.

A másik változás a korábbi felméréshez képest az, hogy a szakmai képzés mint motivációs tényező négy hellyel hátrébb került. A korábbi elemzésünkben már jeleztük, hogy nem segíti a fejlődést az, hogy a szakmai képzést sokan nem bér jellegű juttatásként értelmezik („jutalom-tanulmányút” külföldre stb.), azonban ez a felfogás szerencsére visszaszorulóban van, és a szakmai képzés ma már a min-

dennapok részévé, szinte kötelező feladattá kezd válni.

Az intézmény jó hírneve az alkalmazottak motiválásában is fontos tényező, és a középmezőnyben helyezkedik el a menedzsment minősége és a szervezeti kultúra is. Mindhárom tényező elősegíti az alkalmazottak azonosulását a céggel és így akár nagyobb áldozatokat is hajlandók vállalni a siker érdekében. Ebbe a csoportba tartozik még a világosan megfogalmazott stratégia is, amelynek az előbbiekhöz hasonló fontosságot tulajdonítanak a bankok.

Ugyanakkor nincs változás abban, hogy a felelősség delegálását, valamint a fejlett IT alkalmazását kevésbé fontos motivációs tényezőnek tekintik a szakértők, és az intézmény nagysága, növekedése sem sarkallja több munkára az alkalmazottakat.

A hitelintézeti szektor egyes intézménytípusainak jövőbeli fejlődési lehetőségeit illetően meglehetősen differenciált kép rajzolódik ki a válaszokból. Ugyanígy az egész pénzügyi közvetítő rendszert vizsgálva is hasonlóan változatos képet kapunk, bár a két évvel ezelőtti felméréshez képest összességében nem sokat változott a szakértők véleménye.

A bankok növekedéséhez kedvező feltételeket fog biztosítani a következő 3–5 évben a GDP dinamikus növekedése ugyanakkor a szakértők a verseny további erősödését, a marzsok szűkülését és a bankok számának csökkenését prognosztizálják. Bár a magyar bankrendszer a következő években várhatóan kedvezőbb makrogazdasági körülmények között működhet, mint az elmúlt két évben, a szakértők mégis óvatosabbak a jövőbeli kilátásokat illetően. A korábbi optimizmus visszaeséséhez minden bizonnyal jelentősen hozzájárult az orosz pénzügyi válság is, amelynek következtében több bank is a portfólió romlását és a jövedelmezősége visszaesését volt kénytelen elszenvedni. A válaszadók óvatosságát jelzi, hogy szerintük a válság negatív hatásai még mintegy két évig érzékelhetők lesznek Magyarországon. Mindez azt is jelzi, hogy középtávon nem számíthatunk a magyar bankrendszer jövedelmezőségének látványos javulására, és a bankok szerint a költséghatékonyágban is csak mérsékelt javulás lesz megfigyelhető. Ha figyelembe vesszük, hogy a magyar bankrendszer tőkearányos jövedelmezősége a 90-es években mindvégig elmaradt az inflációtól, és jelentős po-

zítív irányú elmozdulás a közeljövőben sem várható, akkor akár aggodalommal is tekinthetnénk a következő évek elé. Ugyanakkor nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy időközben a bankszektor jelentős minőségi fejlődésen ment keresztül, és a bankok többsége mögött ma már tőkeerős szakmai befektetők állnak, akik hajlandók és képesek is arra, hogy az átmeneti veszteségeket fedezzék, és szükség esetén pótlólagos tőkejuttatással erősítsék magyarországi leányvállalataikat.

A hazai bankrendszer jelenleg is domináns szerepet tölt be a pénzügyi szférában, és a nem banki pénzügyi közvetítő intézmények dinamikus fejlődése mellett kell helyt állnia az ügyfelekért folytatott versenyben. Az alternatív megtakarítási formák térnyerésével a bankok is számolnak, és több hitelintézet is a lakossági szolgáltatások dinamikus bővítését tervezi. Az aktív oldali ügyletek terén valóban nagy még az elmaradás a nyugati színvonalhoz képest és a fogyasztási, valamint a lakáscélú hitelezésben számos kiaknázatlan lehetőség rejlik. Ugyanakkor fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy a lakossági piac bővülésének korlátot szab a fizetőképes kereslet, ami azt is jelenti, hogy ha a lakosság hitelképességének javulásánál nagyobb ütemben terjeszkednek ezen a piacon a bankok, akkor az komoly kockázati tényezőt jelenthet a következő években. Véleményünk szerint az ambiciózus tervek nem feltétlenül fognak megvalósulni középtávon, hanem valószínűbb egy tartós, stabil növekedés, ami figyelembe veszi a lakosság jövedelmi helyzetének folyamatos javulását is.

Bár a pénzügyi közvetítés legnagyobb része a bankokon keresztül zajlik Magyarországon, az adatok mégis azt mutatják, hogy a magyar bankrendszer meglehetősen kicsi a nemzetgazdaság egészéhez képest és a mérlegfőösszeg/GDP arány is jócskán elmarad a nyugati szinttől. A korábbi felmérésben megfogalmazott előrejelzés, mely szerint az akkori 70%-os arány nem fog lényegesen változni, tulajdonképpen megvalósult, de úgy, hogy közben egy olyan külső sokk érte a magyar bankrendszert, amellyel a válaszadók akkor még nem számoltak. Úgy véljük, hogy ezen a téren ma is kissé pesszimisták a bankok, hiszen most sem várnak lényeges növekedést, pedig valószínűleg már nem kell számolni a fejlődést gátló hasonló külső sokkkal. Az azonban bizonyosra vehető, hogy a bankrendszer méretének nyugat-európai szintre növekedése több évtizedes folyamat lesz, és az EU csatlakozásunkig nem várható lényeges elmozdulás a mai 70% körüli mérlegfőösszeg/GDP arányról.

A szakosított hitelintézetek közül kiemelésre érdemes a jelzálog-hitelintézetek látványos felértékelődése. Ezen intézménytípusnak fontos szerep jut a kormány lakáspolitikai koncepciójának megvalósításában és a tulajdoni nyilvántartások terén is számottevő fejlődés ment végbe az elmúlt években, így a jelzáloghitelezés előtt álló egyik legfontosabb akadály is fokozatosan megszűnőben van. Ugyanakkor a lakástakarékpénztárak sokat veszítettek vonzerijükből, és a jelenlegi törvényi keretek mellett nem is várható, hogy az indulásuk első évében tapasztalt dinamikus növekedés megismétlődik a következő években. Az Eximbank és a Magyar Fejlesztési Bank jövőjét elsősorban nem a piaci folyamatok, hanem állami döntések – így például az MFB esetében az autópálya-építés ütemezése – határozzák meg, így a jelen felmérésben nem tértünk ki ezen intézmények elemzésére.

A szövetkezeti hitelintézetek meglehetősen negatív megítélése nem változott az elmúlt két évben, még annak ellenére sem, hogy ezek az intézmények mindkét évben a bankokat meghaladó ütemben növelték mérlegfőösszegüket. A szektor jövőjének értékelését nehezíti, hogy a Hitelintézeti törvény módosításával átfogó jogszabályi változások fogják érinteni a szövetkezeti szektort, melynek pozitív és negatív hatásait csak a változások ismeretében tudnák megítélni a válaszadók. A tőkekövetelmények szigorítása az EU-jogharmonizáció szempontjából elkerülhetetlen, s ez valószínűleg fúziós hullámot, így a takarékszövetkezetek számának csökkenését fogja eredményezni. Ugyanakkor ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a szövetkezeti hitelintézetek rosszabb teljesítményt fognak nyújtani a következő években, mint a bankok. Mindeztidáig nem látható, hogy a bankok benyomulnának a takarékszövetkezetek ügyfélkörébe, és várhatóan a lakossági piacon előre jelzett növekvő verseny sem fogja rövid távon megrendíteni a takarékszövetkezetek pozícióit.

A külföldi hitelintézetek mind a széles körű privatizáció, mind az új bankalapítások révén komoly pozíciókat szereztek Magyarországon, ám mindeddig csak leányvállalatok formájában vannak jelen. A külföldi tulajdonnal szemben nem tapasztalható ellenérzés a bankárok részéről, és szinte egyöntetűen elismerik a szakértők a külföldiek pozitív szerepét a magyar bankrendszer modernizációjában és a tőkehelyzetének megerősítésében. A hitelintézetek tulajdonosi struktúrájában nem történt lényeges változás az elmúlt két évben, és az országok szerinti diverzifikáció sem változott: továbbra is az euróövezet hitelintézetei dominálnak Magyarországon, és a várakozások szerint ebben nem is lesz lényeges változás a következő néhány évben. Nem csak hazánkban, hanem a régió többi országában is – egy-egy kivételtől eltekintve – hiá-

nyoznak a brit, svájci, japán bankok, és az amerikai intézmények is kisebb arányban vannak jelen itt, mint a világ más régióiban. A magyar piac annyiban eltér a többi kelet-közép-európai országtól, hogy itt egyetlen fiók sem működik, bár a radikális változás lehetősége megteremtődik az EU csatlakozással. A leányvállalatok fiókká alakulásával Magyarország válhat leginkább azzá az országgá, amelynek bankrendszerét – a „home country control” elvéből eredően – gyakorlatilag külföldi felügyeleti hatóságok ellenőrzik majd. Erre a lehetőségre fel kell készülni mind felügyeleti, mind monetáris politikai szempontból.

A *piaci szegmensek* közül a lakossági piacról már ejtettünk néhány szót. A két éve előre jelzett „retail boom” korántsem volt olyan látványos, mint ahogyan sok szakértő várta, bár egyes területeken, – mint például a folyószámlák és a bankkártyák száma – dinamikus extenzív fejlődésnek lehettünk szemtanúi. A lakosság felé történő terjeszkedés azonban költségesebbnek és időigényesebbnek bizonyult a korábbi várakozásoknál, és ma már arra is van példa, hogy egy bank visszavonul erről a piacról. A korábbi tanulmányunkban is jeleztük, hogy indokolatlannak tűnik a lakossági szegmens erős preferálása a vállalati ügyfelekhez képest.

A vállalati piac lehetőségeinek megítélésében azonban meglehetősen ambivalens kép alakul ki a válaszokból. Egyrészt a „corporate” bankok számára nem jósolnak olyan fényes jövőt a szakemberek, mint a lakossági piacra koncentráló intézményeknek, ugyanakkor például a vállalati külső finanszírozási formák terén számottevő elmozdulást várnak a külföldi források felől a hazai források felé, és azon belül is különösen a bankhitelek bővülését valószínűsítik a válaszadók. Ha ez utóbbi megvalósul, akkor a „corporate” bankok számára is van még növekedési potenciál, különösen ha figyelembe vesszük azt is,

hogy nemzetközi összehasonlításban még mindig nagyon alacsony a vállalati hitelek állománya, mind a bankrendszer mérleg-szerkezetén belül, mind a vállalatok forrásai között. Ugyanakkor továbbra is úgy véljük, hogy fokozott figyelmet kell fordítani a hitelexpanzió mellett a portfólió minőségére és a kockázati koncentrációra, mind a bankok, mind a felügyeleti hatóságok részéről.

Az *állami szerepvállalással* kapcsolatban a bankok „tartózkodóbbakká” váltak, és a korábbiakhoz képest még kevesebb területen fogadják el, illetve igénylik az állami beavatkozást. Ma már a szakemberek elsősorban passzív szerepet szánnak az államnak, amelyre főként a modern jogi környezet megalkotásában számítanak. Ennek fontos eleme a korábban már jelzett Hpt. módosítása, valamint a kereskedési könyvi szabályok bevezetése. A korábbi összhang a nagybankok állami megsegítéséről megbomlott, és a válaszok között ma már sokkal nagyobb a szórás, mint korábban. A szabályozó, felügyeleti hatóságokra inkább a válságok megelőzésének feladata hárul.

A banki *termékek és szolgáltatások* körében külön elemzést érdemel az internet-szolgáltatások jövője. Ezen a téren a válaszok között némi inkonzisztencia figyelhető meg. Egyrészt a következő 3–5 évben komoly keresletbővülésre számítanak a bankok és úgy vélik, hogy a szabályozást is tovább kell fejleszteni ezen a téren, másrészt például a lakossági piacot nem tartják különösebben minőségre érzékenynek, és úgy vélik, hogy ezen piaci szegmens számára nem is olyan fontos a modern technológia használata az ügyfélkapcsolatokban. Az internettel kapcsolatban is hasonló a helyzet, mint korábban a derivatív termékek esetében, amikor sok szakértő dinamikus keresletbővülést és innovációt várt, de a valóságban mérsékelt fejlődés ment végbe. Ugyanakkor a lízing esetében ellentétes folyamatnak

lehetünk szemtanúi: míg két évvel ezelőtt meglehetősen borúsán látták ennek a terméknek a jövőjét a bankok, ma már érzékelhetően kedvezőbben vélekednek róla. Összességében a bankok tovább kívánják bővíteni szolgáltatásaik és termékeik körét, amelyek egyes területeken, így különösen a vállalati üzletágban, már sok szempontból hasonló szinten vannak, mint a nyugati anyabankok által kínált szolgáltatások.

Az *eszköz-forrás* struktúrában előre jelzett változások a „bankszerű” működés irányába történő elmozdulást jelzik, vagyis a hitelintézetek a klasszikus banki szolgáltatások, így különösen a hitelezés és a betétgyűjtés részarány-növekedésében bíznak. Ezenkívül mind eszköz, mind forrásoldalon nagyobb szerep jut majd az értékpapíroknak, míg a jegybanki kapcsolat gyengülni fog. Prudenciális szempontból megnyugtató, hogy a bankok várakozása szerint a saját tőke növekedése lépést fog tartani a hitelezéssel. Ha figyelembe vesszük, hogy a bankrendszer jövedelmezősége a válaszadók szerint nem fog számottevően javulni, és ezáltal a tőkeakkumulációs képesség sem lesz jobb, akkor a hitelezés bővülése pótlólagos tőkebevonást tesz majd szükségessé.

A bankrendszer *jövedelmezőségét* nem fogja érdemben javítani a hitelezés volumenének növekedése, ugyanis a kamat-

marzs csökkenése ez ellen fog hatni. Ezt a bankok részben a kereskedési tevékenység növelésével, részben a kamatjellegű bevételek felől a jutalékok felé fordulással kívánják kompenzálni. Bár az információtechnológia használatától is jövedelmezőségjavulást várnak a szakértők, ennek számszerűsítése meglehetősen nehéz. A jövedelmezőség elemzésénél úgy véljük célszerűbb egyre inkább konszolidált alapon vizsgálni a folyamatokat, ugyanis az orosz pénzügyi válság is megmutatta, hogy a veszteségek nem feltétlenül az anyabanknál jelentkeznek. Fontos lépés ebbe az irányba a Hitelintézeti törvény közeljövőben várható módosítása, amely a csoport szintű felügyelet kiterjesztését és az új holdingformák megjelenését fogja maga után vonni.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a kedvezőbb makrokörnyezet ellenére ma már óvatosabban ítélik meg a magyar bankrendszer fejlődési lehetőségeit a szakértők. Bár két évvel ezelőtt több területen felhívtuk a figyelmet a túlzottnak tűnő optimizmusra, manapság talán csak a lakossági piaccal kapcsolatban említhetnénk hasonlót, míg más területeken inkább az erős visszafogottság jellemzi a válaszadókat. Remélhetőleg egy néhány év múlva megismételt felmérés már minden szempontból pozitív jövőképet fog kirajzolni.

FÜGGELÉK

A FELMÉRÉS ÉRTÉKELÉSE

Nagybankok		Belföldi	Külföldi
	Budapest Bank		x
	CIB Bank		x
	Kereskedelmi és Hitelbank		x
	Magyar Külkereskedelmi Bank		x
	OTP Bank	x	
	Postabank	x	
Középbankok			
	Általános Értékforgalmi Bank		x
	Bank Austria - Creditanstalt		x
	BNP-Dresdner Bank		x
	Commerzbank		x
	Erste Bank		x
	Hypovereinsbank		x
	ING Bank		x
	Inter-Európa Bank		x
	Konzumbank	x	
	Magyar Fejlesztési Bank	x	
	Magyar Takarékszövetkezeti Bank		x
	Raiffeisen Bank		x
Kisbankok			
	Credit Lyonnais Bank		x
	Deutsche Bank		x
	Eximbank	x	
	Földhítel- és Jelzálogbank	x	
	Fundamenta LTP.		x
	Hanwha Bank		x
	HVB Jelzálogbank		x
	Nemzetközi Kereskedelmi Bank		x
	Kvantum Bank	x	
	Lakáskassza LTP.		x
	Merkantil Bank	x	
	OTP LTP.	x	
	OTTHON LTP.		x
	Polgári Kereskedelmi Bank	x	
	Porsche Bank		x
	Rabobank		x
	Rákóczi Bank	x	
	Societe Generale Bank		x
	Volksbank		x

